

Agenda van de Gebroeders Van Limburgkamer van 25 juni 2014

Agenda voor de bijeenkomst in de Gebroeders Van Limburgkamer

Datum: woensdag 25 juni 2014

Aanvang: 18:00 21:00

Burgerronde

Inspraak van burgers

Bijlage - 0. Overzicht insprekers en vragen halfuurtje burgerronde. (pdf)

Kamerronde

***) Brief Rekenkamer Twijfels over Romeins aquaduct**

Op verzoek van CDA en D66

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct (pdf)

Geen programma

Raadsvoorstel Kadernota Onbegrensd en Onbevangen (Europanota)

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen in Europa (pdf)

Bijlage - 0. Overzicht insprekers en vragen halfuurtje burgerronde.

Overzicht

van insprekers en vragen halfuurtje

aangemeld voor de Politieke Avond
van de Raad van de gemeente Nijmegen
op woensdag **25 juni**
in het Stadhuis.

INSPREKERS Burgerzaal bij aanvang van de besloten bijeenkomst over toelichting verwerving
Waalfront om 18.00 uur

BESLOTEN BIJEENKOMST Toelichting verwerving Waalfront

- De heer P. de Haan, Hilckmann Meat

INSPREKERS Gebroeders Van Limburgkamer 18.00 – 19.00 uur

Brief Rekenkamer Twijfels over Romeins aquaduct (Op verzoek van de CDA en D66)

- De heer P. Kessener
- De heer H. Schraven

INSPREKERS Traianuskamer 18.00 – 19.00 uur

Raadsvoorstel Bestemmingsplan Nijmegen Dukenburg - 10 (Uitvaartfaciliteit nabij Staddijk 20)

- De heer/mevrouw J.G. Willems
- De heer M. de Goeij
- Mevrouw J. Weijse
- De heer R. Jansen, Crematorium Jonkerbos
- De heer N. van der Loop, Dela

Raadsvoorstel Bestemmingsplan Nijmegen Centrum Binnenstad - 3 (Stratemakerstoren)

- Mevrouw A. Bos, VVE de Veerpoort
- De heer G. Mangnus, directeur Natuurmuseum Nijmegen / De Bastei
- De heer L. Berkens

Raadsvoorstel Bestemmingsplan Nijmegen Groenewoud Kwakkenberg

- De heer P. Poels, Brunet Advocaten namens cliënten de heer R. Visser en mevrouw V.B.F.A.A. Visser - Wilmes

VRAGENHALFUURTJE BURGERRONDE Theophanukamer 18.30 – 19.00 uur

Het aanscherpen van het beleid/draaiboek voor de Vierdaagsefeesten

- **G Schellekens (PvdA)**

1. Is het mogelijk dat de raad het crowdmanagement rapport van de Vierdaagse 2014 ontvangt waarin een ongevallenevaluatie zit o.a. vanuit de EHBO posten en ambulancemeldingen.

2. Is het mogelijk een onderzoek te doen naar het middelengebruik van de Vierdaagse feestbezoekers, dit hoeft niet uitsluitend toegespitst te worden op (hard)drugs maar ook alcohol, aangezien dit volgens de burgemeester een nog groter probleem is.

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Toelichting over de behandeling van:

Brief van de Rekenkamer d.d. 28 mei 2014 inzake "Twijfels over Romeins aquaduct"

Van:	De Rekenkamer		
Doel:	Van gedachten wisselen		
Toelichting:	1. Samenvatting De gemeenten Groesbeek en Nijmegen voeren momenteel actief beleid waarin de aanwezigheid van het Romeinse aquaduct permanent onder de aandacht wordt gebracht. De Rekenkamer is benaderd met de vraag of het beleid van beide gemeenten hierin niet voorbarig is. Is de aanwezigheid van zo'n aquaduct feitelijk wel voldoende vastgesteld? De Rekenkamer heeft naar deze vraag een kort oriënterend onderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek betrof geen archeologisch onderzoek naar de aanwezigheid van een aquaduct, maar een onderzoek naar de brondocumenten en de onderzoeksbescheiden die aan het gevoerde beleid voor het aquaduct ten gronde liggen. De Nijmeegse Rekenkamer constateert op basis van een analyse van de huidige beschikbare bronnen dat het bestaan van een Romeins aquaduct met gerede twijfel is omgeven en voor dit moment als nog onvoldoende vaststaand moet worden beschouwd. De Rekenkamer raadt de gemeente daarom aan om in haar beleid en uitingen hierin voorlopig de nodige terughoudendheid te betrachten. 2. Reden van agendering in een kamerronde D66 en het CDA hebben aangegeven de brief van de Rekenkamer te willen agenderen ter bespreking in een kamerronde en hebben in dat kader de volgende motivatie meegegeven: <i>"Graag zouden we van gedachten willen wisselen met de andere fracties en het college, mede met het oog op de positie van cultuurhistorie in onze stad, het beperkt beschikbare budget voor cultuurhistorie en eerdere discussies over dergelijke 'vondsten' zowel in onze stad als in andere steden. Ook vernemen wij graag in hoeverre de bevindingen van de Rekenkamer bij het college leiden tot een eventuele aanpak van het dossier 'aquaduct' in de toekomst."</i> Op 10 juni heeft het college een brief aan de raad gestuurd over het onderzoek van de Rekenkamer. Deze brief kan betrokken worden bij de bespreking. Dat geldt ook voor een brief van dhr. Kessener aan de gemeenteraad.		
Naam steller:	Jelly Smink	Tel. steller:	024 – 329 23 38
E-mail steller:	j.smink@nijmegen.nl		
Bijlagen:	1. Brief van de Rekenkamer d.d. 28 mei 2014 inzake "Twijfels over Romeins aquaduct" 2. Brief van het college van B&W d.d. 10 juni 2014 inzake "Brief rekenkamer over het Romeinse aquaduct d.d. 28 mei" 3. Brief van dhr. Kessener d.d. 6 juni 2014 inzake "Brief van de Gemeentelijke Rekenkamer aan de gemeenteraad d.d. 28-05-2014" 4. Brief van dhr. Schraven d.d. 5 februari 2014 inzake "Romeins aquaduct" 5. Brief van CPRN d.d. 16 juni 2014 inzake "Rekenkamer en Romeins aquaduct"		

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Gemeentelijke Rekenkamer Nijmegen

De Rekenkamer neemt een onafhankelijke positie in binnen de gemeente Nijmegen.

Gemeenteraad van Nijmegen

Afschrift:
college, fracties

Korte Nieuwstraat 6
6511 PP Nijmegen
Telefoon (024) 329 91 11
Telefax (024) 329 22 92
E-mail gemeente@nijmegen.nl

Postadres
Postbus 9105
6500 HG Nijmegen

Datum	Datum uw brief
28 mei 2014	
Onderwerp	
Twijfels over Romeins aquaduct	

Ons kenmerk
BM60/12
14.0006471
Aantal bijlagen
geen

Contactpersoon
Smink, Jelly
Doorkiesnummer
3292338

Geachte leden van de gemeenteraad,

Nijmegen heeft als oudste stad van Nederland een rijke Romeinse traditie. De overblijfselen uit de Romeinse periode zijn op talloze plaatsen in de stad terug te vinden.

De laatste jaren is aan dit verleden een nieuw element toegevoegd. Op het grondgebied van de gemeenten Groesbeek en Nijmegen is mogelijk sprake geweest van een Romeins aquaduct: de aanleg van een waterleiding voor het 10^e legioen gelegerd in de zogenaamde legerplaats op de Hunerberg (1^e eeuw na Christus). Het Nijmeegs-Groesbeekse aquaduct zou bijna 6 kilometer lang zijn geweest en hebben bestaan uit een rij van aardwerken zoals greppels en dijken in en rondom het Kerstendal, Watermeerwijk, het Louisedal, de Cortendijk, de Swartendijk, de Mariënboom, de Bosweg en de Broerdijk.

De mogelijke aanwezigheid van een aquaduct in Nijmegen is bijzonder. Omvangrijke aquaducten zijn alleen bekend uit het buitenland (Xanten, Bonn, Nîmes, enzovoort). En met uitzondering van een waterleiding voor een Romeinse villa in Voerendaal en een kleine waterleiding uit Velsen zijn in Nederland geen Romeinse waterleidingen bekend.

Gelet op dit bijzondere karakter wekt het geen verbazing dat de gemeenten Groesbeek en Nijmegen momenteel een actief beleid voeren waarin de aanwezigheid van het Romeinse aquaduct permanent onder de aandacht wordt gebracht. Onderdelen daarvan zijn: toeristische uitingen (folders, een website), een wandelroute met een GPS-routebeschrijving en allerlei fysieke visualisaties (borden, uitkijkpunten, interactieve zuilen, een kunstwerk op de rotonde Broerdijk). Beide gemeenten en ook

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Gemeente Nijmegen
Gemeentelijke Rekenkamer Nijmegen

Vervolgvel
1

de provincie Gelderland spenderen hieraan inmiddels de nodige financiële middelen. Ook initiatieven van burgers die met het aquaduct verband houden worden aangemoedigd, bijvoorbeeld met betrekking tot het kunstwerk op de Broerdijk.

De Rekenkamer is recent door een inwoner benaderd met de vraag of het beleid van beide gemeenten hierin niet voorbarig is. Is de aanwezigheid van zo'n aquaduct feitelijk wel voldoende vastgesteld? De bewijsvoering daarvoor zou erg dun zijn. Recente ontwikkelingen rondom de zogenaamde *mikwe*, het joodse rituele badhuis in Venlo, laten zien dat enige terughoudendheid in deze soms op zijn plaats is.

De Rekenkamer heeft naar deze vraag een kort oriënterend onderzoek uitgevoerd. Het belang van de Romeinse geschiedenis voor Nijmegen, de inzet van financiële middelen, en de eventuele imagoschade die bij een onjuiste voorstelling van zaken in Nijmegen als oudste stad van Nederland wordt geleden, rechtvaardigen dat.

Dit onderzoek betrof geen archeologisch onderzoek naar de aanwezigheid van een aquaduct, maar een onderzoek naar de brondocumenten en de onderzoeksbescheiden die aan het gevoerde beleid voor het aquaduct ten gronde liggen. Heeft de gemeente op basis van de voorhanden onderzoeken en brondocumenten in alle redelijkheid en billijkheid tot dit beleid kunnen komen?

Op basis van een analyse van de voorhanden onderzoeken en brondocumenten heeft de Rekenkamer het volgende kunnen vaststellen.

De afzonderlijke aardwerken die de onderdelen vormen van het mogelijke traject van het aquaduct, zijn onbetwist vrij oud. In historische bronnen worden de Broerdijk en de vijver van Watermeerwijk al in de 11^e en 13^e eeuw genoemd, en de later afgegraven Broerdijk al in de 14^e eeuw. Over het Kerstendal en het Louisedal wordt gesproken rond 1540. En de Swartendijk en de Cortendijk zijn in ieder geval ouder dan 1650. Onbetwist is ook dat het hier geheel of gedeeltelijk antropogene kunstwerken betreft, dit wil zeggen door mensenhanden gemaakte werken, waarbij in enkele gevallen gebruik is gemaakt van natuurlijke omstandigheden (terreinglooiingen, dalletjes), bijvoorbeeld in het Kerstendal.

Naar de exacte functie en betekenis van de afzonderlijke kunstwerken is door historici en archeologen lang gegist. In de loop van de 19^e en 20^e eeuw zijn verschillende hypothesen naar voren gebracht: de functie van dam of dijk, van toegangsweg (Broerdijk), van landweer of militaire verdedigingsstelling en van grensafbakening. Van enkele afzonderlijke aardwerken is eerder al de mogelijke Romeinse oorsprong en/of een mogelijke functie als watervoorziening gesuggereerd.

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Gemeente Nijmegen
Gemeentelijke Rekenkamer Nijmegen

Vervolgvel
2

De hypothese dat alle graafwerken *in hun samenhang* hebben behoord tot een omvangrijk Romeins aquaduct ten behoeve van het legerkamp op de Hunerberg komt in de loop van de jaren negentig op. Deze hypothese wordt o.a. genoemd door Van Enckevoort en Thijsen (1996), Van der Heijden (1990) en Brus (2000). De hypothese berust op vier pijlers. Kort samengevat. Allereerst de feitelijke aanwezigheid van antropogene aardwerken. Deze kunnen zij het met onderling enige afstand – de Raad voor Cultuur en Advies wijst hier nog op in haar advies –, in elkaars verlengde worden gezien. Ten tweede, een hoogteanalyse van de verschillende aardwerken ten opzichte van elkaar. Deze hoogteanalyse wijst uit dat het qua waterverval in beginsel mogelijk zou zijn geweest hierover een waterleiding te laten lopen. Ten derde, de onbetwiste vaardigheid van de Romeinen in het scheppen van dergelijke waterleidingen over grote(re) afstanden. En tenslotte, de aanzienlijke waterbehoefte van een legerkamp met een berekende omvang van ca. 42 ha.

In het begin van deze eeuw wordt concreet onderzoek verricht die de hypothese van het Romeinse aquaduct zouden kunnen bevestigen of ontkennen. Hierbij kan in het bijzonder worden gewezen op de publicaties van P.A.C. Schut naar de Nijmeegs-Groesbeekse aardwerken en het aquaduct (2005), van Elly Heirbaut & Harry van Enckevoort naar het legerkamp op de Hunerberg (2009), en van P.A.C. Schut e.a. naar het Kerstendal (2011).

De resultaten van deze onderzoeken onderbouwen op onderdelen de bovengenoemde pijlers (antropogene oorsprong, waterverval, vaardigheid en waterbehoefte), maar leveren zeker ook belangrijke contra-indicaties op. De belangrijkste contra-indicaties kunnen kort als volgt worden samengevat.

Allereerst worden *geén* concrete aanwijzingen voor de aanwezigheid van een waterleiding op het traject van het aquaduct aangetroffen. Loden pijpen, betonnen voerbekken, metalen verbindingsringen voor houtverbindingen enzovoort, ontbreken. In 2005 worden ook in de proefsleuven op de verbindingspunten in het tracé *geen* directe overblijfselen voor een watervoorziening aangetroffen. In de proefsleuven worden overigens ook geen andere bewijzen van Romeinse aanwezigheid aangetroffen (achtergelaten werktuigen, drinkbekers enzovoort). Booronderzoek in het Kerstendal uit 2011 levert evenmin direct bewijs.

Ten tweede blijkt de natuurlijke gesteldheid van het Louisedal feitelijk ongeschikt voor watervoering, en is ook van een goede verbinding tussen het Louisedal en het Kerstendal nauwelijks sprake. Wellicht kan zoals wordt geopperd, het Louisedal in deze nog als een fout van de architect worden gekwalificeerd en heeft het Louisedal – of zelfs het gehele aquaduct – niet feitelijk als watervoering gefunctioneerd. Maar ook bewijs hiervoor wordt niet aangetroffen.

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Gemeente Nijmegen
Gemeentelijke Rekenkamer Nijmegen

Vervolgvel
3

Onderzoek op het legerkamp, de castra, wijst tenslotte uit dat het eindpunt van de watervoorziening op het legerkamp in ieder geval *niet* heeft gelegen op de plaats waar de hypothese deze veronderstelde. Er worden geen aanwijzingen hiervoor aangetroffen. De hoofdleiding van de watervoorziening van de castra kent bovendien een verloop van noord naar zuid en sluit daarmee niet aan op het aquaduct dat op die plek een verloop van zuid naar noord zou kennen. Indien al aanwezig, zo wordt gesteld, zou het eindpunt van het aquaduct – het zogenaamde waterverdeelstation – dus in ieder geval zuidelijker en niet op de castra zelf gelegen moeten hebben.

In 2005 noemt Schut de functie van aquaduct in zijn synthese nog ‘het meest aannemelijk’ (p. 77). Mede op basis van deze conclusie – de aannemelijkheid ervan – zijn het Kerstendal, het Louisedal, de Cortendijk, de Swartendijk en Mariénboom – na advisering van de gemeenten – in 2011 en 2012 door de Minister van OC&W aangewezen als archeologisch rijksmonument.

Schut eindigt zijn conclusie echter nadrukkelijk met een vraagteken (zie de titel van zijn publicatie). Het definitieve bewijs ontbreekt en blijft ontbreken. Later onderzoek rond het Kerstendal levert zoals gezegd evenmin direct bewijs op (Schut e.a., 2011). Er blijven nog talloze vraagtekens open die eerst antwoord behoeven, zoals Brus – een van de grondleggers van de hypothese – in 2012 in De Gelderlander nog laat optekenen.

In het beleid van de gemeenten wordt aan dit gegeven echter steeds meer voorbijgegaan. In toenemende mate wordt uitgegaan van een definitief scenario: ‘aannemelijk’ wordt ‘zeer waarschijnlijk’, en ‘zeer waarschijnlijk’ wordt ‘er is een aquaduct (aangetoond)’. Momenteel wordt kort en goed uitgegaan van het scenario: Nijmegen en Groesbeek hebben een Romeins aquaduct. Er zijn door de Rekenkamer echter geen bronnen aangetroffen die de laatste stelling afdoende onderbouwen.

De Nijmeegse Rekenkamer constateert daarmee op basis van een analyse van de huidige beschikbare bronnen dat het bestaan van een Romeins aquaduct met gerede twijfel is omgeven en voor dit moment als nog onvoldoende vaststaand moet worden beschouwd. De Rekenkamer raadt de gemeente daarom met klem aan om in haar beleid en uitingen hierin voorlopig de nodige terughoudendheid te betrachten. De geloofwaardigheid van het Romeinse ‘verhaal’ in Nijmegen moet niet worden geschaad.

Dit standpunt laat onverlet dat het gebied waarin de aardwerken liggen bescherming verdient. Dit in afwachting van nader – bevestigend of ontkennend – onderzoek ter plaatse. Onderzoek naar de mogelijke

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Gemeente Nijmegen
Gemeentelijke Rekenkamer Nijmegen

Vervolgvel
4

relevante resten die momenteel reeds in de depots van de gemeente liggen opgeslagen zou een eerste begin kunnen zijn.

Met vriendelijke groet,

A.G.P. van Ruth
Voorzitter Gemeentelijke
Rekenkamer Nijmegen

J.J. Slink
Secretaris Gemeentelijke
Rekenkamer Nijmegen

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Gemeente Nijmegen
Gemeentelijke Rekenkamer Nijmegen

Vervolgvel
5

Korte literatuurlijst

- Bazelmans, Jos, Romeins aquaduct, in: De Gelderlander, 18 februari 2014
- Brus, B. Th., Een aquaduct voor Noviomagus, Beek 1997
- Brus: B.Th. Een Romeins aquaduct bij Nijmegen? In: Jaarverslag 1999, AWN afd. 16, Beek Januari 2000.
- Enckevoort, H.J.K. van, & J. Thijssen: Graven met beleid: gemeentelijk archeologisch onderzoek in Nijmegen, Nijmegen 1989-1995,
- Gelderlander, De: Aquaduct ontbeert hard bewijs, 24 september 2008.
- Gelderlander, De: Ontdekker aquaduct wil meer kennis, 2002.
- Gelderlander, De: Geld voor spiegelende rand monument bijna binnen, maart 2014.
- Gemeente Groesbeek: Van Bron tot Kraan, het aquaduct van Groesbeek als levensader voor nieuwe economie, een ontwikkelingsvisie, Groesbeek, oktober 2008.
- Gemeente Nijmegen: Archeologische beleidskaart gemeente Nijmegen, Beschrijving van de terreinen, Nijmegen 2009
- Gemeente Nijmegen, Nota Cultureel Erfgoed, Nijmegen, december 2012
- Heirbaut, Elly N.A. & Harry van Enckevoort: De verdedigingswerken van de Romeinse legerplaatsen op de Hunerberg, Gemeente Nijmegen, Bureau Archeologie en Monumenten, maart 2009
- Heijden, P. van der: Het mysterie van de Broerdijk, in: De Blik Nijmegen, 1993/03.
- Hoogveld, H.A.W., De Waterhuishouding rond Nijmegen in voeger tijden, Nijmegen; Numaga 1969
- Ministerie van OCW op advies van de Raad voor Cultuur: Aanwijzing beschermde monumenten Kerstendal, Louisedal, Cortendijk, Swartendijk, Mariënboom, periode 2009-2011.
- Gemeente Nijmegen: Nota Nieuwe beleid archeologie, Nijmegen, 13-8-2012
- Rekenkamer van Venlo: Een Mikwe in Venlo? Rekenkamernotitie naar het identificatie en besluitvormingsproces 2004-2013, december 2013.
- Schut, P.A.C.: De aardwerken van Groesbeek: een aquaduct voor de Romeinse legioenvesting van Nijmegen? Amersfoort 2005
- Schut, P.A.C., W.J.B. Derickx, J.W. de Kort & B. van Os: Een karterend booronderzoek rond het Kerstendal, Gemeente Groesbeek, Amersfoort 2011.
- Raad voor Cultuur: Diverse adviezen, 2009-2011.
- Schraven, Hans: Romeins aquaduct Nijmegen: een onzichtbare vondst zonder bewijs, in: De Gelderlander, 14-2-2014.

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Stadsontwikkeling
Bureau Archeologie & Monumenten

G E M E E N T E

Ingekomen stuk D (PA 25 juni 2014)

Korte Nieuwstraat 6
6511 PP Nijmegen
Telefoon 14024
Telefax (024) 329 95 80
E-mail gemeente@nijmegen.nl

Aan de gemeenteraad van Nijmegen

Postbus 9105
6500 HG Nijmegen

Datum
10 juni 2014

Ons kenmerk
SO30/14.0006878

Contactpersoon
Martijn Nicasio

Onderwerp
Brief rekenkamer over het Romeinse
aquaduct d.d. 28 mei

Datum uw brief

Doorkiesnummer
(024) 3292888

Geachte leden van de Raad,

Op 28 mei j.l. heeft de rekenkamer aan uw raad een brief gestuurd betreffende mogelijke twijfel aan het bestaan van een Romeins waterwerk op het gebied van de gemeenten Groesbeek en Nijmegen. De rekenkamer concludeert, op basis van een naar eigen zeggen kort oriënterend bronnenonderzoek, dat "het bestaan van een Romeins aquaduct met gerede twijfel is omgeven", en raadt de gemeente daarom aan "om in haar beleid en uitingen hierin voorlopig de nodige terughoudendheid te betrachten".

Wij hebben vastgesteld dat de rekenkamer bij haar onderzoek een gevarieerde verzameling bronnen heeft geraadpleegd van uiteenlopend karakter en kwaliteit, maar niet of nauwelijks gebruik heeft gemaakt van de binnen de gemeente aanwezige kennis en kunde. Externe deskundigen op het gebied van archeologie, zo mogelijk gespecialiseerd in Romeinse waterwerken, lijken evenmin geraadpleegd. Dat is jammer; archeologie en geschiedenis zijn immers vakgebieden die een specifieke expertise vereisen om bronnenmateriaal op de juiste wijze te kunnen interpreteren, en een onvoldoende aanwezigheid of inzet van die expertise leidt licht tot overhaaste gevolgtrekkingen. Een groot deel van de brief van de rekenkamer heeft niettemin een sterk inhoudelijk karakter, niet in alle gevallen geschraagd door de beschikbare (al dan niet door de rekenkamer geraadpleegde) bronnen en feiten. Wij betreuren het dan ook dat de rekenkamer vergaande conclusies verbindt aan een beperkt oriënterend bronnenonderzoek.

www.nijmegen.nl

140006787 Brief gemeenteraad onderzoek rekenkamer
aquaduct

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Gemeente Nijmegen
Stadsontwikkeling
Bureau Archeologie & Monumenten

Vervolgvel
1

Tot op heden vinden wij in het gepubliceerde en ongepubliceerde onderzoek van zowel derden als de gemeente zelf, alsmede in het oordeel van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, voldoende gronden om het bestaan van een Romeins aquaduct in Nijmegen en Groesbeek voor zeer waarschijnlijk te houden, en zullen wij daarom aan dit belangrijke onderdeel van ons Romeinse verleden gepaste aandacht blijven besteden.

Wij nemen de brief van de rekenkamer dan ook voor kennisgeving aan en hopen u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
college van Burgemeester en Wethouders van Nijmegen,

De Burgemeester,

De Gemeentesecretaris,

drs. H.M.F. Bruls

drs. B. van der Ploeg

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Aan:
Gemeenteraad van Nijmegen

Van:
Drs. H.P.M. Kessener
Nijmegen

Datum 6 juni 2014

Onderwerp: Brief van de Gemeentelijke Rekenkamer Nijmegen aan de gemeenteraad d.d. 28-5-2014

cc: Gemeentelijke Rekenkamer Nijmegen
Gemeenteraad Groesbeek

reg.nr.: 14.0007030
procesverantw.: BMSO
INGEKOMEN
11 JUNI 2014
GEMEENTE NIJMEGEN
class.nr.: 751
afgedaan:

Geachte leden van de gemeenteraad,

Per brief aan de gemeenteraad d.d. 28 mei 2014 heeft de Rekenkamer van Nijmegen twijfels geuit met betrekking tot het bestaan van een Romeins aquaduct van Berg en Dal naar Nijmegen. De Rekenkamer voert aan dat zij, naar aanleiding van een 'kort oriënterend onderzoek' tot de constatering is gekomen dat 'het bestaan van een Romeins aquaduct ... nog als onvoldoende vaststaand moet worden beschouwd ... en raadt de gemeente met klem aan ... in haar beleid en uitingen voorlopig de nodige terughoudendheid te betrachten'. De Rekenkamer baseert haar visie op een aantal door haar aangevoerde 'contra-indicaties' die zij, naar haar zeggen, uit het onderzoek van relevante literatuur heeft gedestilleerd. De naar mening van de Rekenkamer drie 'belangrijkste contra-indicaties', welke een archeologisch karakter hebben, worden in de brief vermeld. Inmiddels heeft de brief van de Rekenkamer tot reacties geleid in de landelijke pers, ondermeer in de Gelderlander, de Telegraaf, de Groene Amsterdammer.

Besluit tot verrichten van een kort oriënterend onderzoek.

De Rekenkamer is tot het besluit gekomen om een kort oriënterend onderzoek te verrichten naar aanleiding van het verzoek van een inwoner van Nijmegen om onderzoek te verrichten mbt met de vraag of de aanwezigheid van zo'n aquaduct wel voldoende is vastgesteld. Dit verzoek werd op 13-1-2014 per email ingediend en op de vergadering van de Rekenkamer d.d. 24-1-2014 besproken. Het verzoek omvat een argumentatie waarom de aanvrager een onderzoek noodzakelijk acht, een afschrift van het 83 pagina's tellende verslag van het onderzoek door de Rekenkamer van Venlo, en een 4 pagina's tellend stuk van de aanvrager getiteld 'De Aqua Morgana van Groesbeek'. In dit stuk komt de indiener op naar zijn mening wetenschappelijk verantwoorde wijze (de 'Popperiaanse falsificatiemethode') tot de conclusie 'dat er geen Romeinse watervoorziening in het veronderstelde tracé is geweest'.

De Rekenkamer heeft naar aanleiding van dit verzoek het passend gevonden een 'kort oriënterend onderzoek' te verrichten, want, zo stelt zij: 'Het belang van de Romeinse geschiedenis voor Nijmegen, de inzet van financiële middelen, en de eventuele imagoschade die bij een onjuiste voorstelling van zaken in Nijmegen als oudste stad van Nederland wordt geleden, rechtvaardigen dat.' Het onderzoek betrof 'geen archeologisch onderzoek ... maar een onderzoek naar de brondocumenten en de onderzoeksbescheiden die aan het gevoerde beleid voor het aquaduct ten gronde liggen.' Het onderzoek werd door de leden van de rekenkamer zelf uitgevoerd. Er werden geen externe deskundigen geraadpleegd. Een literatuurlijst van onderzochte documenten werd bij de brief van de Rekenkamer bijgevoegd.

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Resultaten van het onderzoek.

Kort samengevat stelt de Rekenkamer dat er 4 pijlers zijn die de veronderstelling dat er een aquaduct van Berg en Dal naar Nijmegen liep: 1) de feitelijke aanwezigheid van antropogene aardwerken, 2) een hoogteanalyse van de aardwerken die uit wijst uit dat qua waterverval een waterleiding mogelijk is, 3) vaardigheid van de Romeinen mbt constructie van aquaducten, 4) de aanzienlijke waterbehoefte van het legerkamp. Vervolgens stelt de Rekenkamer dat er - zoals boven genoemd - ook 'belangrijke contra-indicaties' uit het onderzoek naar voren komen, waarvan de belangrijkste drie worden samengevat. Deze drie contra-indicaties zijn gedestilleerd uit de publicaties van Schut van 2005 en 2011, en die van Heirbaut en van Enckevoort van 2009 zo werd bij navraag door de secretaris van de Rekenkamer aangegeven (zie ook literatuurlijst brief Rekenkamer). Op grond van deze drie contra-indicaties is de Rekenkamer in wezen tot haar visie gekomen. De contra-indicaties worden daarom hieronder nader geanalyseerd.

Analyse van de contra-indicaties

1e contra-indicatie.

De Rekenkamer stelt:

'Allereerst worden géén concrete aanwijzingen voor de aanwezigheid van een waterleiding op het traject van het aquaduct aangetroffen. Loden pijpen, betonnen voerbekkens, metalen verbindingringen voor houtverbindingen enzovoort, ontbreken. In 2005 worden ook in de proefsleuven op de verbindingpunten in het tracé geen directe overblijfselen voor een watervoorziening aangetroffen. In de proefsleuven worden overigens ook geen andere bewijzen van Romeinse aanwezigheid aangetroffen (achtergelaten werktuigen, drinkbekers enzovoort). Booronderzoek in het Kerstendal uit 2011 levert evenmin direct bewijs.'

Analyse:

De stelling dat er resten van loden pijpen, betonnen voerbekkens, metalen verbindingringen voor houtverbindingen enzovoort zouden moeten worden aangetroffen wordt ook in het stuk 'De Aqua Morgana van Groesbeek'. Daarin wordt gerefereerd aan de geschriften van Vitruvius (*De Architectura Libri Decem*, nederlandse vertaling ervan door T. Peters), waarin vermeldt wordt dat water geleid kan worden door goten, gemetselde kanalen, loden pijpen of buizen van aardewerk. Op het legerkamp op de Hunerberg zijn inderdaad resten van een loden leiding en van verbindingstukken van houten pijpleiding (zgn. 'Deichelringen') aangetroffen. Het betreft daar een resten van een waterverdeelsysteem op het kamp waarbij het water onder zekere druk stond, vanaf een waterbekken/verdeelstation dat het eindpunt zou zijn van het veronderstelde aquaduct zoals beschreven door Schut. In het Romeinse rijk bestonden de aanvoerende aquaducten meestal uit gemetselde kanalen van lokaal gesteente, soms werd ook baksteen gebruikt. De Griekse en Hellenistische voorgangers waren hoofdzakelijk gemaakt keramieke pijpleidingen. Er zijn echter ook houten aquaduct kanalen uit de Romeinse tijd bekend, zoals van het aquaduct van Dorchester (Engeland) en mogelijk ook van het aquaduct van Tongeren (België). Vitruvius zelf vermeldt geen houten kanalen, maar de Romeinse schrijvers Faventinus en Palladius die na hem komen en Vitruvius als bron gebruiken expliciet wel: '*canalibus ligneis*'. De 30x80cm houten goot van Dorchester was 'a covered channel made of timber in an ingenious way that did not require nails' en '5cm of sticky clay was spread on the floor to waterproof the bottom' (Putnam 1997). In de omgeving van Berg en Dal zijn leemlagen ruim voorhanden maar stenen schaars, zodat de mogelijkheid van een houten kanaal, zonder spijkers, met lemen afdichting, overwogen moet worden. Hiervan is het onwaarschijnlijk dat na 2000 jaar nog maar iets wordt terug gevonden. Na het korte verblijf van het 10^e Legioen van zo'n 30 jaar vormde het in onbruik geraakte aquaduct ongetwijfeld een bron van materiaal voor de lokale bevolking, en indien toch achtergebleven blijft hout in dit klimaat (nat/droog) niet bewaard, het rot weg. Overigens zijn in maart 2011 bij opgravingen op het

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Hertogplein op de lokatie van het voormalige Osnabrugge wel resten/tekenen gevonden van een houten watervoerend kanaal 30-40 cm breed en een 50 cm diep .

Het feit dat er geen resten van loden pijpen, betonnen voerbekkens, metalen verbindingsringen voor houtverbindingen enzovoort zijn aangetroffen zegt dus niets over het wel of niet aanwezig zijn van een aquaductkanaal, meer nog, het wijst in de richting van een houten kanaal. Daarvan uitgaande is het niet verwonderlijk dat bij de proefsleuven van 2005, waarbij wel sporen van antropogeen ingrijpen in het terrein zijn gevonden, geen directe overblijfselen voor een watervoorziening zijn aangetroffen. Dat er 'ook geen ander bewijzen van Romeinse aanwezigheid (achtergelaten werktuigen, drinkbekers enzovoort)' zijn gevonden verbaast niet. Tijdens een 10 jarig project van het Oostenrijkse Archeologische Instituut om een 40km lang aquaduct van Efese in Turkije bloot te leggen en in kaart te brengen, is geheel niets in deze zin gevonden, hoewel er expliciet naar gezocht is. Tenslotte waren de genoemde proefboringen van 2011 met name gericht op het vinden van resten van bebouwing, ondermeer op de Vestaalse heuvel nabij het hoogste punt van het Kerstendal en in de verdere omgeving, waarbij slechts 2 boringen in het Kerstendal zelf zijn verricht. Er zijn daarbij enkele scherven van mogelijk Romeinse baksteen aangetroffen. Boringen in de vijver van Watermeerwijk konden vanwege munitie uit de 2^e Wereldoorlog niet worden uitgevoerd.

Een en ander houdt in dat de 1^e contra-indicatie niet valide is en niet als zodanig kan worden aangevoerd.

2^e contra-indicatie

De Rekenkamer stelt:

Ten tweede blijkt de natuurlijke gesteldheid van het Louisedal feitelijk ongeschikt voor watervoering, en is ook van een goede verbinding tussen het Louisedal en het Kerstendal nauwelijks sprake. Wellicht kan zoals wordt geopperd, het Louisedal in deze nog als een fout van de architect worden gekwalificeerd en heeft het Louisedal -of zelfs het gehele aquaduct - niet feitelijk als watervoering gefunctioneerd. Maar ook bewijs hiervoor wordt niet aangetroffen.

Analyse:

Het is onomstreden dat het Louisedal antropogeen van aard is. Het Louisedal begint op het terrein van MPOrientalis en loopt af richting Meerwijkselaan. Het niveau van het huidige laagste punt van het Louisedal ligt boven het niveau van het einde van het Kerstendal/de vijver van Watermeerwijk. Bij de proefsleuf die door Schut ter plekke is gegraven bleek 4 m onder het huidige niveau sprake van een kunstmatige geul. N.a.v. beoordeling door ingeschakelde deskundigen kon een geologische verklaring worden uitgesloten. Het niveau van deze geul ter plekke komt goed overeen met het niveau van het gedachte aquaduct trájé afkomstig van het Kerstendal. Schut stelt dat in tegenstelling tot het Kerstendal, waar nog steeds een beekje loopt, er in het Louisedal geen aanwijzingen zijn voor een bron of stroompje zijn. Dit is echter niet het geval. Halverwege het Louisedal is een immer natte plek met enige waterstand die erop wijst dat een spreng of bron waarschijnlijk is. Ter hoogte van het hoogste punt van het Louisedal op het terrein van MPOrientalis zijn er geen directe aanwijzingen gevonden van een bron of spreng. Wel is het zo dat er gerapporteerd is dat begin 1900 op de Bakkersberg, ongeveer waar zich nu het hoofdgebouw van MPOrientalis bevindt, een boerderij stond 'met put en vijver'. Mogelijk zou er destijds toch een aanvoer van water richting Louisedal sprake geweest zijn. Op het terrein van het MPOrientalis ligt in het verlengde van het Louisedal een natuurlijk dal dat afloopt richting Nijmegen. Er is wel gedacht dat het Louisedal in combinatie met dit natuurlijke dal een afsnijding van het tracé richting Nijmegen zou kunnen hebben gevormd. De Cortendijk echter kruist het natuurlijke dal ter hoogte van de tuin van het zgn. Pelgrimshuis achter de Cenakelkerk, zodat dit niet erg waarschijnlijk is. Daarbij loopt het Louisedal af richting Meerwijkselaan, en het is niet goed voorstelbaar dat dit in het verleden omgekeerd was. Het Louisedal kan gezien bovenstaande heel goed als extra toevoerleiding voor het aquaduct gefunctioneerd hebben, geheel in lijn met Romeinse praktijken.

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Conclusie: de 2^e contra-indicatie snijdt geen hout.

3^e contra-indicatie

De Rekenkamer stelt:

Onderzoek op het legerkamp, de castra, wijst tenslotte uit dat het eindpunt van de watervoorziening op het legerkamp in ieder geval niet heeft gelegen op de plaats waar de hypothese deze veronderstelde. Er worden geen aanwijzingen hiervoor aangetroffen. De hoofdleiding van de watervoorziening van de castra kent bovendien een verloop van noord naar zuid en sluit daarmee niet aan op het aquaduct dat op die plek een verloop van zuid naar noord zou kennen. Indien al aanwezig, zo wordt gesteld, zou het eindpunt van het aquaduct - het zogenaamde waterverdeelstation - dus in ieder geval zuidelijker en niet op de castra zelf gelegen moeten hebben.

Analyse:

Deze contra-indicatie wekt bevreemding, omdat de Rekenkamer, de stelling verdedigend dat er reden is om 'gerede twijfel' aan het bestaan van een Romeins aquaduct te betrachten, nu blijkbaar wel uitgaat van een 'watervoorziening'. Er zou sprake zijn van een 'hoofdleiding', een waterleiding dus ofwel een aquaduct. Maar dan niet langs het veronderstelde tracé. Hoe dan wel? Bovendien zou deze waterleiding van noord naar zuid hebben gelopen, d.w.z. van het kamp af, en zou dus zijn oorsprong hebben moeten vinden op het terrein van het kamp, dat aan de noordzijde door de rand van de stuwwal begrensd wordt. Dan zou er op het terrein van het kamp een bron van water moeten zijn geweest. Het enige wat daarvoor in aanmerking komt is de put die is aangetroffen op het kampterrein. Hiervan is door Schut aangetoond dat die onvoldoende water kon leveren om de 5000 legionairs te bedienen laat staan de burgersnederzetting om het kamp heen.

De aanname van een waterleiding die van noord naar zuid verliep is gebaseerd op het voorkomen van een aantal greppels die bij opgravingen destijds aangetroffen zijn en die in zuidelijke richting aflopen. Sommige van deze greppels zijn volgens de onderzoekers om niet duidelijke redenen als 'waterleiding' benoemd. Buiten het kamp zouden de greppels samenkomen op een locatie enkele meters onder het hoogste punt van het kamp. Daar zou dan het eindpunt van deze watervoorziening, het waterverdeelstation, zijn geweest. Schut heeft op deze gedachte commentaar gegeven en stelt dat eerder gedacht moet worden aan een afvoerleiding, een soort riool dus. Het is ook merkwaardig om buiten het kamp en op een punt lager dan het hoogste punt van het kamp een eindpunt van een waterleiding te veronderstellen. De Romeinen streefden er naar het hoogste punt van een nederzetting of stad te bedienen indien dit gezien het niveau van het aanvoerende kanaal mogelijk was. Zo kon door middel van een distributie systeem het gehele gebied voorzien worden van water. Goede voorbeelden zijn het verdeelstation van Nîmes en dat van Pompeii aangelegd op het hoogste punt van de stad met distributie systeem van loden leidingen. Gezien het niveau van het tracé van het veronderstelde aquaduct van Berg en Dal naar Nijmegen is bediening van het hoogste punt van het legerkamp zondermeer mogelijk.

Er dient derhalve ook ernstig getwijfeld te worden aan de validiteit van de derde contra-indicatie,

Wel of geen aquaduct van Berg en Dal naar Nijmegen?

Een en ander betekent dat de Rekenkamer onvoldoende zo niet onjuiste gronden aanvoert om haar stelling te onderbouwen. Het is derhalve zinvol nog eens te kijken naar factoren en argumenten die een aquaduct nodig of juist niet nodig, mogelijk of niet mogelijk, en waarschijnlijk of niet waarschijnlijk maken:

-Was er water behoefte in het kamp en de daaromheen liggende burgersnederzetting? Ja

-Was de watervoorziening d.m.v. de put die op het kamp aangetroffen *onvoldoende*? Ja

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

- Was er een cisterne/waterreservoir op het terrein van het kamp? Ja
- Was er een waterleiding / waterverdeelstelsel met gesloten leidingen op het kampterrein? Ja, beginnend bij de cisterne.
- Is er een aflopend tracé mogelijk vanaf bronnen in Berg en Dal waarlangs een watervoerend kanaal het kamp kon bereiken? Ja
- Zijn er kunstwerken (i.c. de aardwerken) waarmee mogelijke barrières voor een tracé werden geslecht? Ja
- Zijn deze kunstwerken van Romeinse oorsprong? Een andere optie ontbreekt.
- Zijn er bronnen in Berg en Dal op voldoende hoogte om het kamp via een aquaduct te voorzien van water? Ja, meerdere bronnen liggen op voldoende hoogte.
- Zijn er bijvondsten rondom of nabij het veronderstelde tracé aangetroffen? Ja, in bescheiden mate.
- Zijn er daadwerkelijke resten van een kanaal aangetroffen langs het veronderstelde tracé? Nee

Alle argumenten spreken voor een aquaduct, behalve het laatste, misschien wel het belangrijkste argument. Want indien er een kanaal zou zijn aangetroffen, zelfs zonder dat al de andere argumenten aan de orde zouden zijn, dan nog zou er van het bestaan een aquaduct kunnen, en moeten, worden uitgegaan. Dat is in feite het absolute bewijs. Waar is het kanaal dan gebleven? Zoals hierboven aangegeven wijst alles er op dat het van hout was, het materiaal hergebruikt nadat de Romeinen vertrokken waren en/of vergaan in de loop der eeuwen. Geheel in lijn daarmee wordt daarvan niets teruggevonden. Toegevoegd kan worden dat de al zeer lang bekende maar immer onverklaarde en vaak vergeten 'Groesbeekse aardwerken' met de begin 20^e-eeuwse en ook recentere bevindingen aan de Broerdijk eindelijk een plaats krijgen en in een samenhangend verband gezien kunnen worden in het kader van het veronderstelde aquaduct.

Is het aantreffen van kanaalresten een *conditio sine qua non*?

Van het Romeinse Tongeren (België) is bekend dat het ook een aquaduct heeft gehad. Het gaat om enkele kilometers aarden wal, gedeeltelijk in bos (de zgn. Beukenberg) en gedeeltelijk in akkerland. De wal in het Beukenbos is nog 14 m hoog, maar elders tgv verkaveling en landbouwactiviteiten sterk geërodeerd. In de dam werden enige stukken Romeins aardewerk en glas gevonden. Met speciaal onderzoek m.b.t. erosie processen i.c.m. GPS en hoogtebestanden kon een reconstructie van de oorspronkelijke hoogte van de dammen worden bepaald, waarmee een zeer gelijkmatig verval richting Tongeren gereconstrueerd kon worden. Dit gold als reden om te stellen dat de dam onderdeel was van een Romeins aquaduct: 'Het was pas in 1935 dat G. Sengers voor het eerst opperde dat het ging om een aquaduct, dat het Romeinse Tongeren van water voorzag. Hoewel deze theorie sindsdien nog niet bewezen is door bijvoorbeeld sporen van waterleidingconstructies in of op het heuvellichaam, is deze verklaring door de ligging en aard van het monument de meest plausibele. En: '... doet dit gelijkmatige verval vermoeden dat de interpretatie van dit monument als aquaduct eveneens zeer waarschijnlijk de juiste is.' (Meyelmans 2005-2009). Het beginpunt van het aquaduct met de bron of bronnen is echter nog niet gevonden.

Voor het aquaduct van Tongeren is het aantonen van resten van een kanaal geen absolute voorwaarde geweest om van het bestaan ervan uit te gaan. Wellicht is ook hier sprake geweest van een houten kanaal. Het is derhalve niet altijd een absolute voorwaarde kanaalresten aan te treffen om uit te gaan van een aquaduct.

Bespreking

De contra-indicaties die de Rekenkamer aanvoert - was het niet beter geweest om te spreken over tegenargumenten? - om het bestaan van een aquaduct van Berg en Dal naar Nijmegen 'met gerede twijfel te omgeven' zijn niet valide. Gezien de voorliggende gegevens en argumenten zou er eerder van dienen te worden uitgegaan dat het veronderstelde aquaduct waarschijnlijk, zoniet zeer

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

waarschijnlijk bestaan heeft. Wellicht was de stelling 'er kan worden uitgegaan van een aquaduct van Berg en Dal naar Nijmegen tenzij het tegendeel bewezen wordt' passender geweest. Gezien het belang van de Romeinse geschiedenis voor Nijmegen als oudste stad van Nederland en de eventuele imagoschade (die inmiddels mag worden aangenomen) zou een onderzoek door de Rekenkamer vergelijkbaar met hetgeen in Venlo is verricht, met feitenrelaas, inbreng van externe deskundigen, hoor en wederhoor, en uitgebreide verslaglegging, wellicht meer op zijn plaats zijn geweest.

De Rekenkamer eindigt haar brief dat de aardwerken toch bescherming verdienen 'in afwachting van nader –bevestigend of ontkennend – onderzoek ter plaatse.' En: 'Onderzoek naar de mogelijke relevante resten die momenteel reeds in de depots van de gemeente liggen opgeslagen zou een eerste begin kunnen zijn.' De vraag is wel wat voor resten er in het depot dan zouden moeten zijn, als deze al niet geduid konden worden als zijnde in relatie staand met een aquaduct, waar ter plaatse te onderzoeken na de publicaties van Schut, en hoe een en ander gefinancierd zou kunnen worden. Onderzoek naar de terreingesteldheid rond het veronderstelde tracé m.b.v. de nieuwste versie van de Algemene Hoogtekaart Nederland (AHN2) zou een optie kunnen zijn. Hierbij is het mogelijk bebouwing en begroeiing uit te filteren en zonder dergelijke versturende elementen de relatieve bodemgesteldheid en –niveaus met hoge resolutie in kaart te brengen. Een eerste proefneming hiermee w.b. het gebied van MPOrientalis gaf bemoedigende resultaten.

Met vriendelijke groet,

Paul Kessener
Nijmegen
liandli@euronet.nl

Literatuur

Heirbaut, Elly N.A. & Harry van Enckevoort 2009, De verdedigingswerken van de Romeinse legerplaatsen op de Hunerberg, Gemeente Nijmegen, Bureau Archeologie en Monumenten.

Kessener, H.P.M. 1994, Incrustations at the castellum divisorium at Nîmes, *Proceedings of the Ninth International Congress on the History of Water Management and Hydraulic Engineering in the Mediterranean Region*, 171-177.

Kessener, H.P.M. 2001, Vitruvius and the Conveyance of Water, *Babesch* 79, 139-158.

Kessener H.P.M. 2013, A Pompeian water system in modern times, in: *Proceedings of the International Conference on Historic Water Supplies*, Vienna 19-23 October 2011, *Babesch Suppl.* 24, 229-240.

Meylemans E. 2005, Analyse van de morfologie en bewaringstoestand van een deel van het Romeinse aquaduct van Tongeren (prov. Limburg) met gebruik van het DHMV en erosie modellering, *Relicta* 4, 81-98.

Meylemans E. 2009, Het Romeinse Aquaduct van Tongeren, in: *Tijd en Ruimte, nieuwe toepassingen van GIS in de alfawetenschappen* (Boonstra O. & Schuurman A.J. eds.), Utrecht, 130-141.

Putnam W. 1997, The Dorchester Roman Aqueduct, *Current Archaeology* 154, 364-369.

Schut P.A.C. 2005, De aardwerken van Groesbeek: een aquaduct voor de Romeinse legioinvesting van Nijmegen? Amersfoort.

Schut P.A.C., W.J.B. Derickx, J.W. de Kort & B. van Os 2011, Een karterend booronderzoek rond het Kerstendal, Gemeente Groesbeek, Amersfoort.

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Gemeente Nijmegen
De gemeenteraad
Postbus 9105
6500 HG Nijmegen

Nijmegen, 05-02-2014

In december 2013 bracht de Rekenkamer van de gemeente Venlo een rapport uit over de gang van zaken rondom de vermeende middeleeuwse 'Mikwe' (Joods ritueel bad) dat aan de Maasboulevard was gevonden. De gemeente Venlo en anderen (o.a. de provincie) hebben ruim 6 ton besteed aan behoud, verplaatsing en opstelling hiervan in een nieuw gebouwde vleugel van het Limburgs museum in Venlo.

Uit het rapport van de rekenkamer blijkt de 'Mikwe' een gedachtespinsel te zijn geweest van 1 persoon, dat verder door alle andere betrokkenen kritiekloos is overgenomen. Er is echter geen enkele aanwijzing dat het om een Mikwe gaat. Vooral het feitenrelaas van de Rekenkamer leest als het scenario van een spannende soap. Zie de bijlage.

Sinds Diederik Stapel weten we dat er allerlei factoren kunnen zijn die mensen 'noodzaken' om het niet zo nauw te nemen met de waarheid. De commercialisering van de archeologie en de behoeften van gemeenten mee te gaan in de vaart der volkeren en te zoeken naar unieke zaken voor 'city branding' kunnen leiden tot 'vondsten' die er helemaal niet zijn. De gemeente Venlo heeft dit pijnlijk moeten vaststellen.

Ook Groesbeek en Nijmegen hebben een onzichtbare 'vondst': een 'Romeinse aquaduct'. Brus opperde in de jaren '90 dat bepaalde terreinformaties bij o.a. het Kerstendal restanten van een Romeins aquaduct geweest konden zijn. Peter Schut is de enige die daarnaar in 2002 onderzoek heeft gedaan. Hij heeft zes grote (bijv. 160 bij 4 meter) proefsleuven laten graven op juist die plaatsen met de meeste kans op restanten van een aquaduct. In 2005 zijn de bevindingen in een rapport verschenen: in geen van de zes proefsleuven is ook maar iets uit de Romeinse tijd gevonden. (Zie bijlage). Er is niet alleen niets aangetroffen dat zou kunnen wijzen op een Romeins aquaduct, er is zelfs niets aangetroffen dat erop wijst dat hier ooit enige Romeinse activiteit is geweest. Je vraagt je af hoeveel minder dan niets gevonden zou moeten worden om de 'onderzoeker' de conclusie te laten trekken dat hier geen Romeins aquaduct heeft gelopen.

Desondanks stelt Schut op pagina 76: 'door het ontbreken van een leiding hebben we geen absolute zekerheid over de aanwezigheid van een aquaduct'. Volgens de wetenschappelijke integriteitscode van de universiteiten is dit 'het negeren van het onderzochte materiaal ten faveure van de eigen opvatting'.

Naast de Venlose 'mikwe' wordt nu ook het 'Romeinse aquaduct' op universiteiten als negatief voorbeeld gebruikt bij cursussen over wetenschappelijke integriteit.

Inmiddels hebben Groesbeek, Nijmegen en de Provincie Gelderland meer dan 400.000 Euro besteed aan de 'visualisatie' van een onzichtbaar 'Romeins aquaduct'. Geen van de betrokkenen die meebesliste over deze uitgaven heeft ooit het rapport van Schut gelezen, omdat dat slechts op zeer beperkte schaal is uitgegeven en niet meer verkrijgbaar is. Toeristisch-commerciële belangen zijn natuurlijk ook geen stimulans om kritisch naar dit onderzoek te kijken.

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Daarom zou het goed zijn als in navolging van de gemeente Venlo de Nijmeegse/Groesbeekse rekenkamer een soortgelijk onderzoek zou doen naar het vermeende 'Romeinse aquaduct'. Daarmee kan voorkomen worden dat nog meer gemeenschapsgeld in een project wordt gestoken dat volkomen fictief is en afbreuk doet aan het wetenschappelijk-universitaire imago van Nijmegen.

drs. H. Schraven
P. Brugmanstraat 19
6522 EG Nijmegen

Bijlagen

Het rapport van de Rekenkamer Venlo

[rekenkamer notitie mikwe](#)

De RACM publicatie van P. Schut

[De aardwerken van Groesbeek; RACM 119; Amersfoort 2005](#)

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Romeins Aquaduct

Cultuurhistorisch Platform Rijk van Nijmegen

Aan: De gemeenteraad van Nijmegen

Betreft: De Rekenkamer en het Romeinse aquaduct

Nijmegen, 16 juni 2014

Geachte leden van de gemeenteraad,

Het Cultuurhistorisch Platform Rijk van Nijmegen (CPRN) heeft kennis genomen van de discussie over het Romeinse aquaduct van Berg en Dal naar Nijmegen. Hierbij zijn wij in het bijzonder getroffen door de bijdrage van de Nijmeegse Rekenkamer. Wij hebben ernstige kritiek op het optreden van de rekenkamer in deze kwestie. Deze rekenkamer heeft gemeend om op eigen gezag een oriënterend onderzoek in te moeten stellen naar de wetenschappelijke onderbouwing van het Romeinse aquaduct; naar eigen zeggen om mogelijke imagoschade van Nijmegen te voorkomen. Zij heeft dit besluit genomen naar aanleiding van het verzoek van een inwoner van Nijmegen, die al eerder op meerdere plaatsen zijn twijfels heeft geuit over de toeschrijving aan een Romeins aquaduct van zes samenhangende aardwerken die zijn gevonden in de gemeenten Nijmegen en Groesbeek. Dat deze inwoner zijn twijfels uit, is zijn goed recht; dat de rekenkamer echter heeft besloten om op zijn verzoek in te gaan kunnen wij niet begrijpen.

Wat wij als CPRN constateren is het volgende:

1- De Romeinse legerplaatsen in Nijmegen-Oost hadden behoefte aan een royale en betrouwbare watertoevoer. In de ruime directe omgeving is daarvoor geen bron aanwijsbaar; pas in Berg en Dal zijn bronnen met voldoende capaciteit om in deze behoefte te voorzien. Tot heden is er geen andere hypothese dan die van het Romeinse aquaduct geformuleerd, die een oplossing biedt voor het probleem van de watervoorziening voor de Romeinse troepen op de Hunerberg. Deze hypothese biedt bovendien een passende en logische samenhang voor een zestal aardwerken, waarbij evident door de mens in het natuurlijke landschap is ingegrepen. Daarom is in wetenschappelijke publicaties tot heden geconcludeerd dat de hypothese van een Romeins aquaduct goed past bij de waarnemingen van de aardwerken in het veld en de daarop gebaseerde berekeningen met betrekking tot hoogteverloop en grondverplaatsingen. In elk geval is de casus voor deze hypothese voldoende overtuigend gesteld om aan het tracé een beschermde status als Rijksmonument te geven.

2- De Nijmeegse Rekenkamer heeft zich in dit oriënterend onderzoek gebaseerd op door de aanvrager ingestuurde bronnen, inclusief een schrijven van de aanvrager zelf. Het CPRN concludeert dat voor benoeming tot lid van de Rekenkamer geen

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Romeins Aquaduct

enkele archeologische expertise vereist is en dat daarom moet worden aangenomen dat, als er al dergelijke expertise in de Rekenkamer aanwezig zou zijn, dit als zuiver toeval moet worden beschouwd. In zo'n situatie zou de Rekenkamer er verstandig aan hebben gedaan om niet in te gaan op het verzoek van de bovenvermelde Nijmeegse burger. Dat heeft de kamer echter nagelaten; ze heeft zich in tegendeel op het gladde en dunne ijs begeven van op eigen gezag een stelling te betrekken in een wetenschappelijke discussie. Wij kunnen slechts constateren dat de kamer daarbij is uitgegleden en door het ijs is geslagen. Het CPRN betreurt dat de kamer de archeologen die op dit gebied zijn gespecialiseerd – zowel binnen de gemeente Nijmegen, universiteiten als bij de RCE – niet heeft geraadpleegd.

3- De Rekenkamer heeft onvoldoende rekening gehouden met het feit dat haar rapportage **openbaar** is. Nu zij op zeer zwakke gronden een opvallend advies heeft gegeven, is dat advies ook heel snel in de media terecht gekomen. Veel dagbladen hebben hier al melding van gemaakt en in andere steden wordt smalend gedaan over het 'zogenaamde' Romeinse aquaduct van Nijmegen. Het doel van de Rekenkamer, namelijk het voorkomen van imagoschade van Nijmegen, heeft een tegengesteld resultaat opgeleverd. Juist door dit betwistbare advies heeft de Rekenkamer een **omvangrijke imagoschade** berokkend aan de stad. De CPRN vindt dit een zorgelijke uitkomst

4- De Rekenkamer is een onafhankelijk orgaan van de gemeente Nijmegen, dat echter door taken, benoemingsprocedure en samenstelling een duidelijke relatie met de gemeenteraad heeft. Wij bepleiten dan ook dat u als gemeenteraad optreedt om de **aangebrachte schade te herstellen**. De ideale aanpak zou voor ons zijn dat u middelen vrijmaakt, waarmee de gemeentelijke archeologen in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) de kritieke punten kunnen definiëren waar nieuwe opgravingen de grootste kans hebben om tot aanvullende vondsten te komen met betrekking tot de waarschijnlijkheid en de materialisatie van het Romeinse aquaduct.

Met vriendelijke groet,
namens het bestuur van CPRN

Piet Timmermans, voorzitter (woordvoering i.v.m. deze brief, 06-521901654)
Paul van der Heijden, lid

CC : Media

Brief aan de raad - Brief Rekenkamer twijfels over Romeins aquaduct

Romeins Aquaduct

Leden CPRN

- 1- AWN afd. Nijmegen, Archeologie Werkgroep Nederland
- 2- Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945
- 3- Architectuur Centrum Nijmegen
- 4- Museumpark Oriëntalis
- 5- St. Chariovalda
- 6- St. Gebroeders van Limburg
- 7- Europese Stichting Joris Ivens
- 8- Geschiedenis Ontdekkers Groep (G.O.C.)
- 9- Het Gilde Nijmegen
- 10- Historisch Huis- en Veldnamen-onderzoek Kwartier van Nijmegen
- 11- In Paradisum
- 12- Lent 800 (ook Werkgroep Nijmegen Noord)
- 13- Lentse Historische Kring
- 14- Marithaime, Historische Vereniging voor Elst en Lent
- 15- Museum De Stratemakerstoren
- 16- Museum Het Valkhof / Vrienden van Museum Het Valkhof
- 17- Provinciale Commissie Heemschut Gelderland
- 18- Nachbarn ohne Grenze / Buren zonder grenzen
- 19- St. Nijmegen Blijft in Beeld
- 20- Nederlandse Genealogische Vereniging, Kwartier van Nijmegen
- 21- St. Novio Experience Museum (NEM)
- 22- Noviomagus.nl
- 23- NVOB Cultuurfonds
- 24- NUMAGA
- 25- Oranjestichting
- 26- RTB KAN / VVV Nijmegen
- 27- Stedelijk 4 en 5 Mei Comité
- 28- Stichting Romeinen Nu
- 29- Valkhof Vereniging
- 30- Vlaams Cultureel Kwartier
- 31- Stichting Industrieel Erfgoed Nijmegen en Omstreken (STIENEO)
- 32- Vrienden van de Vereeniging
- 33- Cultuurhistorisch Platform Lingewaard
- 34- Stichting Van 't Lindenhoutmuseum

Bestuur CPRN:

Piet Timmermans, voorzitter

André Stufkens, secretaris

Paul van der Heijden, lid

Fer Boshouwers. lid.

Adresgegevens:

Tel. secretariaat: 024 3888774

Mobiel: 06 53960552

Postadres secretariaat:

Postbus 606, 6500 AP Nijmegen

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen ...

Toelichting over de behandeling van:

Raadsvoorstel "Kadernota Onbegrensd en Onbevangen"

Van:	Het college van B&W van 11 maart 2014		
Doel:	Besluiten		
Toelichting:	1. Voorliggende besluitvorming Het college stelt de gemeenteraad voor om de Kadernota "Onbegrensd en Onbevangen; <i>Nijmegen in Europa</i>" vast te stellen. Op 15 januari 2014 heeft de gemeenteraad de startnotitie die vooraf ging aan de Kadernota besproken. Naar aanleiding van de gedachtenwisseling die plaats had in de kamerronde en een consultatie onder deskundigen en partnerorganisaties in de stad en (Eu)regio is de notitie op onderdelen licht aangepast. De geldigheidsduur van deze nota is gelijk aan die van de nieuwe periode Europese Structuurfondsen (2014 - 2020). Het college legt deze kadernota nu aan de gemeenteraad ter vaststelling voor.		
Naam steller:	Marije Gerrist	Tel. steller:	024- 329 91 24
E-mail steller:	m.gerrist@nijmegen.nl		
Bijlagen:	1. Raadsvoorstel "Kadernota Onbegrensd en Onbevangen" 2. Brief van het college van B&W d.d. 17 december 2013 inzake "Notitie Onbegrensd en Onbevangen"		

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen ...

Voorstel aan de Raad

Datum raadsvergadering / Nummer raadsvoorstel
9 juli 2014 / 36/2014

Fatale termijn: besluitvorming vóór:
1 juli 2014

Onderwerp
kadernota Europa

Programma / Programmanummer
Citymarketing & Externe betrekkingen / 1013

Portefeuillehouder
H.M.F. Bruls

Voorstel van het College van Burgemeester en Wethouders d.d.
11 maart 2014

Samenvatting

De kadernota Europa 2014-2020 "Onbegrensd en Onbevangen" is op 15 januari 2014 besproken in een kamerronde. Daarop volgde een externe consultatie van deskundigen en partnerorganisaties. De nota is op onderdelen licht aangepast. De geldingsduur is gelijk aan die van de nieuwe periode Europese structuurfondsen.

Voorstel om te besluiten

1. Kadernota Onbegrensd en Onbevangen vast te stellen.

Opgesteld door, telefoonnummer, e-mail
Hans van Oerle, 2313, h.van.oerle@nijmegen.nl

Raadsvoorstel 0314.docx

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

Voorstel aan de Raad

Aan de Raad van de gemeente Nijmegen

1 Inleiding

In onze Stadsvisie 2020 hebben we als één van de leidende principes vastgesteld dat Nijmegen een Europese stad wil zijn waar grensoverschrijdend gewerkt, geleerd en geleefd wordt. En in de hoofdtekst heet het: 'We willen een fervent Europese stad zijn en als zodanig ook in Europa, maar vooral bij onze Duitse burens bekend staan.' In deze notitie is die lijn verder uitgewerkt en onderbouwd.

Om de komende zeven jaren voldoende flexibel te kunnen inspelen op ontwikkelingen, op kansen en op nieuwe wensen past nu geen al te gedetailleerde omschrijving van het beleid, maar wel het benoemen van ambities en het geven van richting.

1.1 Wettelijk kader of beleidskader

De kadernota Europa 2014-2020 "Onbevreesd en Onbevangen" wordt u aangeboden als eigen Nijmeegse uitwerking van het *Europe 2020* beleidskader van de Europese Unie.

1.2 Relatie met programma

Citymarketing & Externe Relaties, het product (Internationale) Samenwerking en Public Affairs.

2 Doelstelling

Het vaststellen van de in de nota genoemde kaders als uitgangspunten voor het Nijmeegse Europabeleid.

3 Argumenten

De opgedane ervaring en de voorbeelden van stedelijke netwerken als regio Twente, Brabantstad, leren ons dat het nodig is een rode draad aan te brengen in bestaande activiteiten, netwerken en projecten om de Nijmeegse belangen in zowel Den Haag als Brussel beter te behartigen en om goed gebruik te maken van de kennis, ervaring en financiële middelen die in de Europese samenwerking besloten ligt.

Het formuleren van een missie is ook noodzakelijk omdat onder meer door bezuinigingen op landelijk niveau vele Europese regio's zich steeds meer op Europese samenwerking, fondsen en programma's richten.

De in de kadernota beschreven missie is vertaald naar de volgende 8 kaders:

1. Bestendigen en uitbouwen van de voor onze Europastrategie relevante netwerken.
2. De grensstad Nijmegen heeft speciale aandacht voor het ontwikkelen van hartelijke relaties met de Duitse burens.

Raadsvoorstel 0314.docx

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

Voorstel aan de Raad

Vervolgvel

2

3. We onderzoeken de mogelijkheid en wenselijkheid om toe te treden tot Eurocities en/of een actievere deelname aan het ERRIN netwerk.
4. We willen EFRO, ESF, INTERREG V en andere programma's ook in de komende periode ten volle benutten en we onderschrijven de hoofddoelstelling van Europe 2020, slimme, duurzame en inclusieve groei.
5. Nijmegen wil in samenwerking met universiteit en hogeschool van het thema "kennisstad" meer werk maken in Europa.
6. Nijmegen wil van het thema "oudste stad" meer gebruik maken in Europa.
7. In onze Europese oriëntatie zoeken we samenwerking met andere kennissteden, met historische steden, met steden van een gelijke omvang en beleidsoriëntatie.
8. In onze Europese oriëntatie hanteren we de uitgangspunten van de Stadsvisie 2020.

4 Risico's

In veel gevallen is het succes van het beleid mede afhankelijk van het vinden van de juiste partners, zowel in de eigen regio als elders in de Europese Unie.

De mate waarin het beleid uitvoerbaar blijkt is afhankelijk van het in huis hebben van voldoende capaciteit en expertise, mede vanwege de complexiteit van Europese regelgeving en verantwoordingseisen.

5 Financiën

Dit voorstel heeft geen directe financiële consequenties.

6 Participatie en Communicatie

Het afgelopen jaar hebben we op tal van plekken gesprekken gevoerd en ideeën opgedaan, met stedelijke partners, in de eigen regio (Stadsregio en Euregio), in Den Haag en Brussel. Bovendien hebben we gebruik gemaakt van kennis en informatie die beschikbaar is bij de VNG, bij de G32 en bij Europa Decentraal.

Na het vaststellen van de nota blijven we de belangrijkste stedelijke, (Eu)regionale, nationale en internationale contacten betrekken bij het Nijmeegse Europabeleid. Te denken valt aan de kennisinstellingen (RUN, UMC Radboud, HAN en ROC), het bedrijfsleven, de Health Valley, de provincie Gelderland, buurgemeenten en Duitse steden als Kleve en Duisburg, culturele instellingen, milieuorganisaties en burgerinitiatieven.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

Voorstel aan de Raad

Vervolgvel
3

7 Uitvoering en evaluatie

De uitvoering van de kadernota ligt in eerste instantie bij de afdeling Bestuurskwaliteit, bureau Strategie, maar heeft raakvlakken met sociaal, economisch, cultureel, cultuurhistorisch en milieubeleid.

College van Burgemeester en Wethouders van Nijmegen,

De Burgemeester,

De Gemeentesecretaris,

drs. H.M.F. Bruls

drs. B. van der Ploeg

Bijlage(n): kadernota Europa 2014-2020 Onbegrensd en Onbevangen

Raadsvoorstel 0314.docx

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

	pagina 16
Agendapunt	Raadsbesluit Politieke Avond 25 juni 2014

14. Raadsvoorstel Kadernota Onbegrensd en Onbevangen (36/2014)

Raadsvoorstel d.d. 11 maart 2014
Kadernota Onbegrensd en Onbevangen vast te stellen.

Het voorstel wordt als debatstuk geagendeerd in de besluitronde van 9 juli 2014

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

Onbegrensd en Onbevangen

Nijmegen in Europa. Kadernota 2013-2017

I. Inleiding

Nijmegen is een grensstad én een middelgrote centrumstad in een EU-regio. Als alle andere Nederlandse centrumsteden komen we in aanraking met de Europese Unie, of het nu gaat om staatssteun, om fijnstof of om structuurfondsen; “Brussel” heeft voor ons een belang vergelijkbaar met “Den Haag”. Dit belang ligt in de toenemende verbondenheid tussen deze bestuurslagen. De Europese Commissie heeft haar beleid vastgelegd in de Europa 2020 strategie, gericht op slimme, duurzame en inclusieve groei. De doelstellingen van deze visie dient elke lidstaat te vertalen naar nationaal beleid, uitvoeringsprogramma’s van structuurfondsen en begrotingen, waarbij de samenwerking gezocht wordt met het bedrijfsleven, maatschappelijke partners, kenniscentra en regionale, decentrale overheden. Daar ligt in het verwezenlijken van het gemeentelijk beleid een opgave voor Nijmegen.

Als stad aan de staatsgrens met Duitsland hebben we extra te maken met de Europese Unie, of het nu gaat om de arbeidsmarkt, mobiliteitsbeleid, educatie, cultuur, veiligheid, ruimtelijke planning, milieu, de woningmarkt of de toeristische markt. Het is in het belang van Nijmegen en de (Eu)regio om deze staatsgrens met behulp van de Europese Unie te laten vervagen en de regionale samenwerking te bevorderen.

Nijmegen in Europa is in de afgelopen tien jaar geen thema voor kader stellende discussies geweest in de Nijmeegse Raad, behalve als het verwante onderwerpen als verhoopte EFRO-subsidies of het lidmaatschap van de Euregio Rijn-Waal betrof.

In onze Stadsvisie 2020 hebben we als een van de leidende principes vastgesteld: “Nijmegen wil een Europese stad zijn waar grensoverschrijdend gewerkt, geleerd en geleefd wordt.” En in de hoofdtekst heet het: “We willen een fervent Europese stad zijn en als zodanig ook in Europa, maar vooral bij onze Duitse burens bekend staan.”

In deze nota willen we die lijn verder uitwerken en onderbouwen. Het is een kadernota, wat wil zeggen dat er nog vele uitwerkingen zullen volgen. Om de komende zeven jaren, in lijn met het Europese meerjarige beleidskader EU2020, voldoende flexibel te kunnen inspelen op ontwikkelingen, op kansen en op nieuwe wensen past nu geen al te gedetailleerde omschrijving van het beleid, maar wel het benoemen van ambities en het geven van richting.

Het afgelopen jaar hebben we op tal van plekken gesprekken gevoerd en ideeën opgedaan, dicht bij huis, met stedelijke partners, in de eigen regio (Stadsregio en Euregio) en verder weg, met name in Den Haag en in Brussel. Bovendien hebben we gebruik gemaakt van kennis en informatie die in overvloed beschikbaar is bij de VNG, bij de G32 en bij Europa Decentraal.

In de bijlagen geven we een korte terugblik op wat de aflopende periode 2007 – 2013 Nijmegen heeft opgeleverd aan activiteiten en fondsen, zetten we uiteen wat de Europese meerjarenagenda EU2020 inhoudt en wat deze Agenda betekent voor regio’s en steden als Nijmegen.

2. Missie

De internationalisering heeft belangrijke consequenties voor steden. Het stedelijk bestuur is primair verbonden aan een territoriale eenheid, terwijl in de kenniseconomie, het mobiliteitsbeleid, de arbeidsmarkt etc. ruimtelijke dimensies van betekenis zijn, maar er geen strakke grenzen bestaan. Dat maakt dat de stedelijke, regionale of landelijke overheid minder sturing kan uitoefenen op deze factoren. De opgave voor het stedelijk beleid ligt dan ook in het profiteren van de internationale dynamiek en daarmee ook zelf geografische grenzen te overschrijden.

De complexiteit van verantwoordelijkheden en de voortschrijdende internationalisering brengen met zich mee dat steden zich op basis van hun daily urban system steeds meer in stedelijke netwerken organiseren. Dit zijn constructies waarbij fysieke, sociale en economische kenmerken bijeen komen en elkaar overlappen. Zo is ook Nijmegen onderdeel van een polycentrische stedelijke regio, de stadsregio Arnhem-Nijmegen.

Het Europese beleid richt zich op deze stedelijke netwerken, omdat de Europese Commissie er vanuit gaat dat deze netwerken extra agglomeratievoordelen hebben doordat zij onderling stedelijke functies kunnen delen. De gedachte achter dit beleid is dat deze netwerken hierdoor beter in staat zijn zich economisch en sociaal-maatschappelijk te ontwikkelen en te groeien.

De Europese Unie en de meerjarige Europese beleidsstrategie EU 2020 maakt het steden mogelijk de (lands)grenzen te overschrijden (zie bijlage 2). Europese steden en regio's staan voor gelijksoortige uitdagingen. Het stimuleren van een duurzame economie, het opvangen van de gevolgen van de economische crisis en maatschappelijke ontwikkelingen als vergrijzing en de effecten van de opwarming van de aarde (met als gevolg grotere fluctuaties in de waterstand van rivieren). Uitdagingen die niet ophouden aan de gemeentelijke of landsgrens.

Nu het Rijk zich goeddeels terugtrekt uit financiering van essentiële beleidsopgaven en verantwoordelijkheden decentraliseert naar gemeenten is aansluiting bij het Europese beleid van extra groot belang.

Een gemeente kan op drie verschillende wijzen actief zijn in Europese netwerken en organisaties, onderverdeeld in de volgende elkaar aanvullende functies:

Ten eerste, de *informatiefunctie*:

het vergaren en ter beschikking stellen van zoveel mogelijk kennis over Europese richtlijnen, programma's en beleidsvorming. Op deze manier hebben we weet van de regels op het gebied van staatssteun, fijnstof e.d. Daarbij draagt informatie over het Europese beleid ertoe bij dat wij bijvoorbeeld de vorming en uitvoering van de Operationele Programma's EFRO, ESF en INTERREG kritisch kunnen volgen, input kunnen leveren of mogelijk kunnen bijsturen. De gemeente Nijmegen heeft via het bureau Brussel van de Stadsregio Arnhem-Nijmegen, de VNG, de G32 werkgroep Europa, het lidmaatschap van de Euregio Rijn Waal en het Landsdeel Oost netwerk toegang tot relevante informatie.

Een tweede functie betreft de *beïnvloeding*.

Via allerlei Europese netwerken kan de gemeente input leveren op de vertaling van Europees beleid naar nationale regelgeving of in de vorming en voortgang van de structuurfondsprogramma's EFRO, ESF en INTERREG, in feite de regionale vertaling van de Europese meerjarige beleidsstrategie. Deelname aan Europese netwerken geeft steden de mogelijkheid om mee te praten over het te vormen Europees beleid: de Europese Commissie consulteert verschillende in Brussel gevestigde netwerken op verschillende beleidsterreinen, waaronder economische ontwikkeling, cultuur, kennis,

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

sociale zaken, milieu en mobiliteit. De ervaring leert dat ook Nederlandse steden dit soort netwerken met succes gebruiken om effectiever hun belangen te behartigen. Bij wijze van voorbeeld: de regio Twente heeft middels het “Eurocities” netwerk (de 130 grootste Europese steden en 40 partnersteden) met succes een lobby in Den Haag gevoerd over de aansluiting van de Achterhoek op de Europese logistieke hoofdstructuur. Nijmegen en Arnhem zijn geen lid van dit netwerk.

Ten derde; de *netwerkfunctie*.

Het ontwikkelen en onderhouden van een goed netwerk is belangrijk in de uitvoering van de twee eerder genoemde functies. Netwerken worden ingezet voor het bundelen van krachten en vormen van massa om in Den Haag en Brussel gehoord te worden. In dat kader zou ook deelname aan de Nederlandse missie die zitting heeft in het Comité van de Regio's, het belangrijkste platform voor bestuurlijke lobby in Brussel, voor Nijmegen interessant zijn.

Het onderhouden van relaties kan voorts bijdragen aan het vormen van allianties en samenwerkingsverbanden. Een goed voorbeeld is “Similar Cities”, een netwerk van steden dat deelname aan Europese subsidieprogramma's vergemakkelijkt. Dit netwerk is door de gemeente Utrecht opgezet met de steden Aarhus, Bologna, Edinburgh, Gent, Malmö en Stuttgart met als doel het uitwisselen van best practises en het gezamenlijk aanvragen en uitvoeren van Europese projecten.

Missie

Met ons Europese beleid werken we aan de profilering van Nijmegen als pro-Europese stad, aan onze naamsbekendheid en het verstevigen van het profiel van Nijmegen als kennisstad en als oudste stad van het land. We willen Nijmegen tonen als een stad met een grensoverschrijdend vestigingsklimaat voor bedrijven, onderwijs- en onderzoeksinstituten, expats en studenten. Bij onze stadsregionale ambitie de vierde regio van het land te zijn kan, gelet op de internationalisering van kennis, arbeid en economie, een Europees en Euregioaal beleid niet ontbreken.

In de Europese profilering van Nijmegen kiezen we in lijn met de stadsvisie, het citymarketingbeleid, de structuurvisie, de economische en de duurzaamheidsagenda voor een focus op drie kenmerkende eigenschappen:

- Grensstad
- Innovatieve kennisstad en haar Europese netwerken
- Oudste stad van Nederland

1. Nijmegen grensstad

De Tweede Wereldoorlog heeft jarenlang een negatieve invloed gehad op de grensoverschrijdende relaties in onze regio. En net als in de rest van het land liep de belangstelling voor Duitse taal en cultuur terug. De handel bleef echter bestaan en de oprichting en uitbouw van de Europese Unie hebben de Nederlands-Duitse handelsrelatie versterkt en tot een van de belangrijkste pijlers onder de naoorlogse welvaartsstaat gemaakt. Nijmegenaren en hun Duitse burens zijn in dat spoor elkaar weer meer gaan opzoeken. De binnensteden van Kleve en Nijmegen en de winkels in het tussengelegen Kranenburg danken veel van hun omzet aan die grensoverschrijdingen. In de afgelopen twintig jaar hebben we een constante groei gezien in het grensoverschrijdend werken, wonen en recreëren.

Nijmegen is al decennia een actief lid van de Euregio Rijn-Waal. Onze Euregio bestaat sinds 1993 en

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

was indertijd het eerste, grensoverschrijdend openbare lichaam in Europa. In dat samenwerkingsverband van 51 Nederlandse en Duitse gemeenten, drie provincies, een deelstaat, vier Kreisen, Handelskammers en Kamer van Koophandel zijn we met Duisburg en Arnhem één van de grootste en meest bepalende deelnemers. In de Euregio leveren we bestuursleden, zijn we betrokken bij de economische structuur versterkende projecten, maar ook bij kleinere grensoverschrijdende initiatieven van scholen en burgers op sociaal en cultureel gebied. In de periode 2014 – 2020 (de nieuwe Interreg V periode) is het zaak in te zetten op het beter betrekken van burgers en organisaties in de Euregio, onder meer middels het stimuleren van Duitse taal en cultuur in het onderwijs en investeren in economische samenwerking, waaronder in het grensoverschrijdende toerisme, de grensoverschrijdende arbeidsmarkt en een beter functionerende euregionale economie. We dienen de Euregio te ondersteunen in haar ontwikkeling van een Interreg-loket naar een platform en ontmoetingsplaats voor burgers, bedrijven en cultuur- en onderwijsinstellingen.

We willen in deze periode onze contacten binnen de Euregio en de provincie beter benutten in het behartigen van de belangen van Nijmegen en de grensregio. Maar ook in Den Haag, waar de grensstreek en de noodzaak van een betere samenwerking met de Duitse regio's op het gebied van educatie, gezondheidszorg, economie, arbeidsmarkt, ruimtelijke planning nog onvoldoende in beeld is. In het ontwikkelen van activiteiten en projecten in de Euregio sluiten we zoveel mogelijk aan bij het INTERREG VA programma en de daarvan afgeleide Euregionale Strategische visie 2020.

II. De innovatieve kennisstad en haar Europese netwerken

Nijmegen is met de Radboud Universiteit, het RadboudUMC en de HAN onmiskenbaar een kennisstad. Door deze kennisinstellingen is de internationale oriëntatie van de stad nog verder toegenomen, niet alleen door het feit dat de universiteit en het RadboudUMC wetenschappelijke contacten onderhoudt tot ver over de grens, maar ook door de komst van wetenschappers van elders naar Nijmegen.

De laatste jaren is daar een groeiend aantal buitenlandse, vooral Duitse, studenten aan universiteit en hogeschool bijgekomen. Het op Heijendaal staande Max Planck Instituut voor Psycholinguïstiek is het enige in Nederland gevestigde onderdeel van de vermaarde wetenschappelijke Duitse Max Planck Gesellschaft (80 vestigingen, waarvan 76 in Duitsland).

Nijmegen is een stad met laboratoria, bedrijven met een kennisprofiel en met inwoners met een gemiddeld hoog opleidingsniveau. De zorgsector kan met recht een topsector genoemd worden, een bron van innovatie en goed voor 20% van de werkgelegenheid. Maar ook de EMT, de chemie en High Tech zijn sectoren van groot belang voor de Nijmeegse economie.

Het beroepsonderwijs aan het ROC heeft de afgelopen jaren vanuit het Technovium een aanbod ontwikkeld aan Duitse taal en (zaken-)cultuur omdat haar studenten en het Nijmeegse MKB een betere toegang tot de markten in het buurland te bieden. Het Nijmeegse ROC is ook de initiatiefnemer en penvoerder van netwerk 'De Lerende Euregio', bestaande uit 8 Nederlandse MBO instellingen en 22 Duitse Berufs Kollegs. Dit netwerk stimuleert en faciliteert uitwisselingen en bereidt jongeren voor op deelname aan de arbeidsmarkt in het buurland.

Het verwezenlijken van het gemeentelijk beleid kent vele raakvlakken met de ambities en opgaven van kennisinstellingen, bedrijven, scholen, culturele en sociaal-maatschappelijke organisaties in de stad. Bijvoorbeeld op het gebied van research & development, bij de valorisatie van innovatieve

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

projecten, maar ook in de energietransitie in de woningbouw, of bij het behoud van ons culturele erfgoed. Deze ambities en doelen komen overeen met de focus van de Europese Meerjarenstrategie EU2020 op een slimme, groene inclusieve groei, waaraan de (structuur)fondsen EFRO, INTERREG, ESF en Horizon2020 gekoppeld zijn.

De Nijmeegse overheid wil beter aansluiten bij de Europese verbindingen en samenwerkingen die de grote kennisinstellingen en internationaal opererende bedrijven in de stad en regio hebben en in haar rol van procesbegeleider en makelaar zoeken naar vervlechting tussen de strategieën. In samenwerking met de Radboud Universiteit, de initiator van het IRUN-netwerk, willen we verkennen met welke Europese universiteitssteden op onderzoeksthema's we samenwerkingsverbanden kunnen aangaan.

De komende twee jaar, tot 2016, huisvest de gemeente het digitale loket Europe Direct Information Center (EDIC). Het EDIC maakt onderdeel uit van het door de Europese Commissie opgezette netwerk met 500 informatiepunten verspreid door heel Europa en gericht op een participatief burgerschap. Het Europe Direct netwerk is ook een bron aan informatie over Europese wet- en regelgeving en Europese programma's.

Nijmegen wil met dit centrum uitdragen een Europese stad te zijn, te bewijzen wat Europa Nijmegen heeft geboden en kan bieden. Zo blijkt bijvoorbeeld uit een peiling van het stadspanel, gehouden in 2013, dat burgers onbekend zijn met wat Europese fondsen onze stad in de fysieke zin hebben opgeleverd: de ontwikkeling van de ringstraten, de Mariënburghkapel, het Kanaalgebied en wijkcentrum het Hert in de Willemsbuurt. In samenwerking met stedelijke en Euregiole partners (bv het EDIC in Duisburg) werken we in een proefperiode van twee jaar aan de organisatie van bijeenkomsten, conferenties en projecten over Europese thema's en de Europese Verkiezingen.

De gemeente is naast de Euregio en het Landsdeel Oost ook actief betrokken in de volgende netwerken en bij de volgende organisatie:

- G32

Wetende dat veel van de maatschappelijke en economische uitdagingen waar Europa nu voor staat, zich in de steden manifesteren, willen G32-steden inzichtelijk maken waar de doelstellingen van de EU2020 strategie aansluiten op de stedelijke agenda's. Het doel is om middels die aansluiting toegang te verkrijgen tot de Europese middelen en om de gezamenlijke belangen van de G32-steden met betrekking tot Europa te monitoren en te behartigen, onder meer bij het Rijk. Hiertoe is de G32 werkgroep Europa opgericht, waarin Nijmegen zitting heeft. De ambities van de steden zijn verwoord in het bidboek 'Steden startklaar voor Europa'.

- Bureau Brussel

Naast onze inzet in de G32, in het Landsdeel Oost en in de Euregio Rijn-Waal, is Nijmegen Europees actief via de Stadsregio Arnhem-Nijmegen. De Stadsregio beschikt sinds 2006 over een klein Bureau Brussel (1,5 fte), oog en oor bij de Brusselse departementen en directoraten. Deze vooruitgeschoven post voorziet de in de Stadsregio deelnemende gemeenten van actuele informatie over programma's, oproepen (calls) om aanvragen in te dienen dan wel om deel te nemen aan samenwerkingsverbanden, van informatie over nieuw beleid en kan gemeenten, instellingen en bedrijven ondersteuning bieden bij hun zoektocht in het Brussels labyrint of in contact te komen met Nederlandse leden van het Europees Parlement. Bureau Brussel vertegenwoordigt de Stadsregio in ERRIN (European Regions Research & Innovation Network), waarin 90 EU regio's met een innovatie

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

ambitie samenwerken, en in Polis, een netwerk van Europese steden en regio's gericht op de ontwikkeling van duurzame mobiliteit.

In de discussies over de toekomst van de stadsregionale samenwerking willen wij ervoor waken dat Bureau Brussel verdwijnt. Wij onderzoeken de mogelijkheden om Bureau Brussel in 2014 e.v.j. voort te zetten, als onderdeel van de vernieuwde Stadsregio of als voorpost van de vier Gelderse steden. Samenwerking tussen Bureau Brussel van de Stadsregio en de lobbyist van de Provincie Gelderland te Brussel bestaat reeds. Die samenwerking tussen provincie en steden kan nog versterkt worden.

- Europese netwerken en projecten

De Europese contacten hebben aangetoond Nijmegen tot voordeel te zijn. Europese netwerken waarin Nijmegen actief is of was, zoals het Future Cities project, Urbact II en Media Franca, het kandidaat stellen voor Duurzaamste Stad van Europa in 2016 leiden in een korte periode tot zeer praktische resultaten: kennisuitwisseling en het verkrijgen van subsidiemiddelen die de stad helpen haar ambities op het gebied van innovatie, sociale voorzieningen en duurzaamheid te verwezenlijken. Deze stedelijke allianties hebben naast kennisuitwisseling en het verkrijgen van Europese subsidies een ander voordeel: ze zijn gericht op projectmatige samenwerking, kennen een eindtermijn en vragen geen lange termijn investering van de gemeente. Het is de moeite waard om middelgrote kennissteden met een lange historie en een innovatieve health sector, met name in Duitsland, België, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Scandinavië in beeld te brengen wanneer we partners zoeken voor slimme allianties.

III. Oudste stad van Nederland

Nijmegen is in tal van opzichten eerder en langer een Europese stad dan een Gelderse stad. Dat heeft zijn historische verklaringen. Nijmegen was al een stad toen er van een hertogdom Gelderland nog geen sprake was. Door deel te nemen aan het Francia Media project/Cradles of European Culture, een samenwerkingsverband tussen twintig Europese organisaties uit België, Duitsland, Frankrijk, Luxemburg, Nederland, Italië, Kroatië, Slowakije, Slovenië en Tsjechië, maken we dit cultureel erfgoed 'zichtbaar'. We herdenken de Vrede van Nijmegen (1678-1679) als de eerste Europese verdragen door tweejaarlijks met de Radboud Universiteit en NXP de Vrede van Nijmegen Penning aan een Europeaan met een grote verdienste op het gebied van Europese eenheid, vrede en veiligheid uit te reiken. De herdenking van bombardement en bevrijding hebben we verbonden aan deelname aan de Europese Liberation Route, een succesvol en nog lang doorlopend Europees project, geïnitieerd door onze Stadsregio (nu overgenomen door het RBT KAN). Verdere uitbouw van het profiel is denkbaar via strategische allianties met andere historische steden met een vergelijkbaar profiel.

Kaders bij missie

1. *Bestendigen en uitbouwen van de voor onze Europastrategie relevante netwerken.* Nijmegen blijft actief in de Euregio, betrokken bij Bureau Brussel van de Stadsregio, actief in Landsdeel Oost en met name in het Europa-overleg van de Gelderse steden met de Provincie, en actief in de G32 Europa Werkgroep.

2. *De grensstad Nijmegen heeft speciale aandacht voor het ontwikkelen van hartelijke relaties met de Duitse burens.* Nijmegen heeft er alle belang bij om de grensoverschrijdende arbeidsmarkt en consumentenmarkt te stimuleren. We proberen belemmeringen voor grenspendelaars weg te nemen en de grensoverschrijdende arbeidsmarkt te stimuleren, we willen de kennis van de Duitse taal en cultuur bevorderen, we willen culturele uitwisseling, we willen een gezamenlijk veiligheidsbeleid en we willen de infrastructurele verbindingen versterken. Nijmegen zal de samenwerking met Kleve en Duisburg intensiveren.
3. *We onderzoeken de mogelijkheid en wenselijkheid om toe te treden tot Eurocities en/of een actievere deelname aan het ERRIN netwerk.* Eurocities, als lobbygroep en belangenbehartiger van de Europese grote steden erkend en vaak geraadpleegd door de Europese Commissie, gehoord in Den Haag, is een netwerk dat ook voor Nijmegen interessant is mede doordat de steden mee praten over het te vormen Europese beleid, eerder op de hoogte zijn van subsidiemogelijkheden en gemakkelijker partners kunnen vinden voor deelname aan Europese projecten. Eindhoven-Helmond, de G4, Twentestad en Brabantstad zijn al lid. Nijmegen kan alleen toetreden in samenwerking met Arnhem, c.q. de Stadsregio, omdat het anders niet voldoet aan het inwonercriterium (> 250.000).
4. *We willen EFRO, ESF, INTERREG V, Horizon2020 en andere programma's ook in de komende periode ten volle benutten en we onderschrijven de hoofddoelstelling van Europe 2020, slimme, duurzame en inclusieve groei.* Daarvoor dienen we onder meer in de begroting rekening houden met de reservering cofinanciering door het op slimme wijze afstemmen van gemeentelijke programma's op de prioritaire thema's zoals verwoord in de Operationele Programma's van de komende structuurfondsen. De provincie Gelderland heeft aangegeven dat zij als uitvoerder van het EFRO programma landsdeel Oost extra cofinanciering ter beschikking wil stellen als steden in Landsdeel Oost in goede samenwerking en afstemming projecten ontwikkelen en indienen. Cofinanciering door stedelijke partners blijft daarbij noodzakelijk.
5. *Nijmegen wil in samenwerking met universiteit en hogeschool van het thema "kennisstad" meer werk maken in Europa.* De universiteit is al lid van het internationale netwerk van universiteiten "IRUN". Bezien moet worden hoe we dit netwerk – wellicht aangevuld met specifieke voor Nijmegen interessante universiteitssteden (bijvoorbeeld Freiburg, dat bekend staat als meest duurzame stad van Europa) – kunnen benutten voor een op de bevordering van de kenniseconomie gerichte Europese coalitie. Het lidmaatschap van de Stadsregio van ERRIN kan daar in helpen.
6. *Nijmegen wil van het thema "oudste stad" meer gebruik maken in Europa.* Voorbeelden van Europese stedenclusters, zoals de Europese Historische Vestingsteden en de Europese Kathedraalsteden, tonen aan dat met een slimme lobby veel Europees geld binnen halen en niet alleen voor kennisuitwisseling. Keizer Karel steden zou een thema kunnen zijn. Uitgaande van de "Liberation Route Europe" kan ook gedacht worden aan een verbond van steden op de lijn Rouen-Parijs-Antwerpen-Nijmegen/Arnhem-Berlijn. Het voordeel van deze allianties is dat ze een programmatische samenwerking betreffen en voor een middellange termijn worden aangegaan.
7. *In onze Europese oriëntatie zoeken we samenwerking met andere kennissteden, met historische steden, met steden van een gelijke omvang en beleidsoriëntatie.* Het betekent dat we zoeken naar samenwerking met partners in noordwest Europa die met Nijmegen vergelijkbare kansen en ambities delen.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

8. *In onze Europese oriëntatie hanteren we de uitgangspunten van de Stadsvisie 2020.* Dat wil zeggen dat we waar mogelijk optrekken met Nijmeegse partners uit de quadrupel helix: kennisinstellingen, bedrijven en (groepen) burgers. Wij willen bevorderen dat naast de gemeente ook anderen, van universiteit tot carnavalsvereniging en van grootindustrie tot klein bedrijf, Europa ontdekken.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

Bijlage 1: Terugblik subsidiefondsen 2007-2013

In de afgelopen jaren hebben we ingezet op het continueren van onze actieve aanwezigheid in de netwerken en het voor Nijmeegse projecten verwerven van Europese financiële bijdragen.

a. INTERREG IVA.

De regio's langs de landsgrenzen krijgen speciale aandacht van de Europese Unie. Door de grensoverschrijdende samenwerking verliezen landsgrenzen in Europa steeds meer aan betekenis. Ter ondersteuning van grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden heeft de Europese Unie het subsidieprogramma INTERREG IV A in het leven geroepen. In totaal € 8,7 miljard aan EU-gelden vloeit tussen 2007 en 2013 naar grensoverschrijdende projecten.

Een deel van deze subsidiemiddelen is beschikbaar voor het Duits-Nederlandse grensgebied tussen de Noordzeekust en de Niederrhein. Binnen het programmagebied van het INTERREG IV A-programma Deutschland-Nederland is in deze periode bijna € 300 miljoen in Duits-Nederlandse projecten geïnvesteerd. Het zwaartepunt van de subsidiëring lag met name op de gebieden economie, technologie en innovatie, duurzame regionale ontwikkeling en maatschappij en inclusie. Onder de eerstgenoemde categorie (40% van het programma) hebben innovatieve bedrijven en de universiteit veel relatief grote aanvragen ingediend. Onder de laatst genoemde categorie (20% van het programma) zijn ook veel relatief kleine projecten gerealiseerd die vrijwilligersorganisaties en scholen hebben aangevraagd.

De programmamiddelen zijn op dit moment bijna volledig uitgeput. De Euregio was de afgelopen tijd een belangrijke schakel tussen de verschillende overheden, bedrijven en instellingen in het gebied om aanvragen te genereren en te begeleiden. De Nijmeegse burgemeester is lid van het Dagelijks Bestuur. Nijmegen kent een actieve groep raadsleden, waarvan er drie lid zijn van de Euregioraad. Besluiten van de Euregioraad worden voorbereid via ambtelijke inzet in de drie Euregiocommissies (economie, maatschappij en financiën). Terugkijkend valt te constateren dat Nijmegen veel profijt heeft gehad van die inspanningen.

Binnen het programmagebied INTERREG IV A Deutschland-Nederland wonen 12.000.000 mensen, 1,5% hiervan woont in Nijmegen. Tot nu toe zijn 2,16% van de Interreg IV A middelen aan in Nijmegen gevestigde organisaties in samenwerkingsprojecten toegekend. Dit is bovengemiddeld maar wel passend bij de positie die Nijmegen in het grensgebied inneemt. De jaarlijkse contributie aan de Euregio (€ 30.000) is ruim terugverdiend.

b. INTERREG IV B

Onder INTERREG IV B worden samenwerkingsverbanden gesubsidieerd waaraan meerdere regio's of steden uit verschillende lidstaten deelnemen. Flood Resilient Cities is zo een INTERREG IV B project, waaraan 8 Europese steden, waaronder Nijmegen deelnamen. Het project liep van 2007 tot 2012 en richtte zich op het risico voor overstromingen in stedelijk gebied als gevolg van de klimaatveranderingen en wil het probleem omzetten in een kans voor de verdere ontwikkeling van steden in Noord West Europa. Nijmegen nam deel met het programma 'Ruimte voor de Waal', met een accent de teruglegging. We hebben er een interessant Europees netwerk aan over gehouden en als neveneffect de bekendheid van de Nijmeegse dijkteruglegging in Europa bevorderd.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

We participeren daarnaast nog in het INTERREG IV B programma Brain Flow, waaraan verder de provincie Gelderland, de provincie Overijssel, Basel, Münsterland en Navarra deelnemen. Het project richt zich op het uitwisselen van informatie over en het ontwikkelen van business cases voor expatcentres. Door deelname aan het project kunnen we de dienstverlening aan expats in Nijmegen verbeteren. Het programma loopt van september 2011 tot september 2013.

De gemeente Nijmegen neemt sinds 2008 deel aan het Interreg IVB project Future Cities. Dit Europees netwerk richt zich op het klimaatbestendiger maken van steden. Het duurzaam inzetten van groen, water en energie, maakt dat steden beter bestand zijn tegen de gevolgen van klimaatverandering. Door een eigen bijdrage in te zetten, die wordt aangevuld met Europese middelen, kan Nijmegen haar projecten op het gebied van duurzaamheid realiseren. Zo zijn onder meer groene daken, gevels en stadspleinen gerealiseerd, die de warmte-uitstoot moeten reduceren.

c. EFRO

Nijmegen, als onderdeel van de stadsregio Arnhem-Nijmegen, kan in de huidige periode een beroep doen op het Operationeel Programma Oost-Nederland 2007-2013 voor doelstelling 2 uit het EFRO-fonds. Dit operationeel programma (Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling) heeft betrekking op het grondgebied van de provincies Overijssel en Gelderland, het zogenaamde Landsdeel Oost.

Landsdeel Oost-Nederland omvat ruim 20% van het Nederlands grondgebied. Binnen Oost-Nederland beslaan de steden in de stedelijke netwerken 19% van het grondgebied. Oost-Nederland heeft daarmee relatief veel landelijk gebied. 19% van de Nederlanders woont in Oost-Nederland, oftewel ruim 3 miljoen inwoners. Gelderland is de grootste provincie met een inwonertal van 1,98 miljoen. In de stadsregio Arnhem-Nijmegen wonen 301.642 mensen, waarvan 165.127 in Nijmegen, 5,5% van het totaal aantal inwoners van Oost-Nederland.

Conform het Nationaal Strategisch Referentiekader kan Oost-Nederland voor de periode 2007-2013 beschikken over € 164.100.000 EFRO-middelen. Gemiddeld is er dus voor elke inwoner in Oost-Nederland € 54,70 beschikbaar.

Tot nu toe is € 27.632.417 hiervan in Nijmegen terechtgekomen. In het oog springende gemeentelijke projecten waren de revitalisering van West Kanaaldijk, voorzieningenhart “t Hert” in het Willemskwartier en het project Ringstraten. De gemeente Nijmegen heeft nog een trekkingsrecht van € 600.000, -. Dit bedrag is gereserveerd voor het project ‘De Bastei. Hiermee komen we op een bedrag van € 28.232.417. Meerdere organisaties hebben hiervan gebruik gemaakt: naast de gemeente Nijmegen (circa € 8 miljoen) onder andere GEM Waalsprong, RadboudUMC, Radboud Universiteit Nijmegen en innovatieve bedrijven.

Er resteert nog een budget van € 4 miljoen voor innovatieve projecten. Nijmeegse organisaties (bedrijven die zich met R&D bezighouden) zijn voor dit restbedrag serieuze kanshebbers. In totaal heeft Nijmegen tot op dit moment 17,2% van de middelen gekregen. Hiermee ‘scoort’ Nijmegen bovengemiddeld; per inwoner € 170,- . Daarnaast zijn er nog voor € 3 miljoen aan EFRO middelen beschikbaar gesteld voor Health Valley en Oost N.V.; hiervan is ook een deel in Nijmegen terecht gekomen.

Het EFRO-bedrag is vanwege het vereiste van cofinanciering te verdubbelen met de hiermee uitgelokte publieke en private investeringen. Het programma loopt nog door tot en met 2013, maar

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

het wordt afgerekend in december 2015. Dan kan preciezer bepaald worden welk effect EFRO heeft gehad voor Nijmegen ook in termen van arbeidsplaatsen.

d. ESF

In de jaren 2009 – 2013 heeft de gemeente Nijmegen volop gebruik gemaakt van ESF subsidie en zeer recent ook van de EIF subsidie. Dat heeft bevorderd dat er een stevig financieel fundament gelegd kon worden onder het Flex College (circa € 2 miljoen) maar onder andere ook voor het New Arts College (€ 100.000,-) en Leerwerkhuis SAM (€ 60.000,-). Europese subsidies zijn daarmee een onmisbaar bestanddeel geworden van de financiering van Nijmeegs sociaal beleid. Zeker waar het de bestrijding van voortijdig schoolverlaten betreft, het aanbod voor laaggeletterden en het tweede kansen onderwijs voor (allochtone) volwassenen.

e. Overige programma's

In de periode 2008-2011 heeft Nijmegen deelgenomen aan Urbact II. Dit EU programma van heeft als doel het ontwikkelen van stedelijke netwerken. De netwerken richten zich op het uitwisselen van informatie en 'good practices' tussen de deelnemende steden. Op die manier kunnen Europese steden van elkaar leren om zodoende beter in staat te zijn om complexe uitdagingen als vergrijzing, werkloosheid, economische ontwikkeling, duurzaamheid en milieuvervuiling het hoofd te kunnen bieden. Nijmegen was lid van een groep van negen steden uit acht lidstaten (waaronder Zweden, Italië, Duitsland en Polen), waarin kennis werd uitgewisseld over de aanpak van achterstandswijken. De projectgroep werd geleid door Duisburg. In mei 2011 is het project afgesloten met een conferentie in Duisburg en het presenteren van tien aanbevelingen aan de Europese Commissie. Alle kosten werden vergoed en Nijmegen heeft er een interessant netwerk aan over gehouden.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

Bijlage 2: Voornemens Europese Commissie: Europe 2020

In het voorgaande is regelmatig gerefereerd aan en gesteld dat onze Europese netwerken en activiteiten sterk worden beïnvloed door de Europese meerjarenbeleidsstrategie. Europa bouwt momenteel voort op de Lissabon-strategie, de in 2002 ingezette langetermijnstrategie van de Europese Unie, vastgesteld door regeringsleiders van de lidstaten met een looptijd van 10 jaar. De doelstellingen van deze langetermijnstrategie zijn gekoppeld aan de Europese begroting en aan de structuurfondsen. Na een evaluatie van de eerdere Lissabon-agenda, werd het nieuwe meerjarenplan in maart 2010 bekend gemaakt onder de titel "Europe 2020". De Europese Unie heeft als hoofddoelstelling zich de komende 10 jaar te ontwikkelen tot een concurrerende, duurzame en sociale markteconomie.

Uitgangspunt van deze strategie is het bieden van een oplossing voor de huidige crisis en de daaruit volgende Europese staatsschuldencrisis. Ook moet de strategie structurele hervormingen in gang zetten, om bijvoorbeeld de gevolgen van vergrijzing en klimaatverandering op te vangen.

Europa 2020 stelt drie prioriteiten: a. slimme groei: voor een op kennis en innovatie gebaseerde economie; b. duurzame groei: voor een groenere, competitievere economie waarin efficiënter met hulpbronnen wordt omgesprongen; c. inclusieve groei: voor een economie met veel werkgelegenheid en sociale en territoriale cohesie.

Deze speerpunten zijn onderverdeeld in 11 thema's. Thema's die elkaar versterken en verbinden:

Slimme groei: 1. Versterking van onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie; 2. Verbetering van de toegang tot en het gebruik en de kwaliteit van ICT; 3. Verbetering van het concurrentievermogen van het MKB.

Duurzame groei: 4. Steun voor de overgang naar een koolstofarme economie in alle bedrijfstakken; 5. Bevordering van de aanpassing van de klimaatverandering, risicopreventie en risicobeheer; 6. Bescherming van het milieu en bevordering van efficiënte omgang met hulpbronnen; 7. Bevordering van duurzaam vervoer en opheffing van knelpunten in centrale netwerkinfrastructuur.

Inclusieve groei: 8. Bevordering van werkgelegenheid en ondersteuning van arbeidsmobiliteit; 9. Bevordering van sociale insluiting en bestrijding van armoede; 10. Investeren in onderwijs, vaardigheden en een leven lang leren; 11. Verbeteren van de institutionele capaciteit en een efficiënt openbaar bestuur.

Voor het bereiken van deze doelstellingen zijn zeven "flagship initiatives" aangeduid. Dit zijn vehikels die de bovenstaande doelen moeten verweven in bestaande beleidsgebieden en de daaraan verbonden budgetten. De zeven flagships zijn:

- Digitale agenda voor Europa
- Innovatie-unie: focus van Onderzoek & Ontwikkeling (O&O) verleggen naar grote maatschappelijke vraagstukken als klimaatverandering, gezondheid en vergrijzing.
- Jeugd in beweging: betere uitrusting van de jeugd voor de arbeidsmarkt door onderwijs en studie in het buitenland.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

- Energie-efficiënt Europa: De economische groei moet minder afhankelijk worden van fossiele brandstoffen.
- Een industrieel beleid voor het globaliseringstijdperk: Europese bedrijven moeten onbelemmerde toegang hebben tot goederen en diensten om concurrerend te kunnen zijn. Voor dit programma is nauwe samenwerking van werkgevers, vakbonden, universiteiten en andere organisaties nodig.
- Agenda voor nieuwe vaardigheden en banen: Europese burgers krijgen de mogelijkheid om nieuwe vaardigheden te leren en zich aan te passen aan een veranderende arbeidsmarkt. En de arbeidsmarkt wordt gemoderniseerd zodat de sociale zekerheid betaalbaar blijft en de werkgelegenheid groeit.
- Europees platform tegen armoede: De economische en sociale samenhang van de EU moet gewaarborgd blijven. Daarom streeft Europa ernaar zoveel mogelijk mensen deel te laten nemen aan de samenleving. Dit gebeurt door middel van scholing en werk.

Aan de Nederlandse regering heeft de Europese Commissie gemeld dat de nadruk van de Nederlandse programma's voor de Europese structuurfondsen, waar Nederland in de periode 2014 – 2020 dient te liggen op innovatie en duurzaamheid, c.q. het terugbrengen van de CO²-uitstoot.

De EC ziet een sterke rol weggelegd voor decentrale overheden in het verwezenlijken van de EU2020 agenda. Ongeveer driekwart van de EU-wetgeving wordt op decentraal niveau uitgevoerd. De Eurocommissaris van het regionale en stedelijk beleid, dhr. Hahn, ziet steden als 'living labs', laboratoria en trendsetters in het vinden van oplossingen voor economische, duurzame en sociale uitdagingen.

In een zogenaamd partnerschapscontract - een overeenkomst tussen de Europese Commissie, de lidstaat, de decentrale overheden en andere belanghebbenden - worden de regels over een goede uitwerking van de EU2020 doelstellingen vastgelegd. Ook decentrale overheden leveren input voor het "nationaal strategisch kader", het Nederlands position paper waarin aan de Europese Commissie wordt aangegeven hoe invulling wordt gegeven aan de flagships. Nijmegen levert haar bijdrage door deelname aan de G32 werkgroep Europa, die met de VNG en het IPO gezamenlijk optrekken naar het Rijk. Ook zijn de decentrale overheden betrokken bij het opstellen van de nieuwe operationele programma's EFRO en ESF.

De EU stelt middels de structuurfondsen financiële middelen ter beschikking om het beleid uit te voeren. Nederland komt in aanmerking voor drie structuurfondsen: ESF (Europees Sociaal Fonds), EFRO (Europees fonds voor regionale ontwikkeling) en INTERREG (Interregionale samenwerking). De fondsenperiode zal in 2014 voor een periode van 7 jaar starten.

In de nieuwe Europese beleidsperiode is synergie het codewoord, dat zowel de structuurfondsen als de vervlechting van de EU2020 strategie in nationaal beleid kenmerkt. Synergie tussen kennisinstellingen, overheid, het bedrijfsleven en de burgers (quadrupel helix), maar ook cross overs tussen de verschillende topsectoren en synergie tussen de Europese (structuur)fondsen. We dienen op een slimme wijze in te zetten op het verbinden van de kennis, ervaring en ambities die bij het

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

MKB, de kennisinstellingen, organisaties en burgers in onze regio aanwezig zijn. Hier ligt een duidelijke rol voor de gemeente als procesbegeleider en makelaar.

Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) - programma Landsdeel Oost

Op basis van de Europese en nationale besluitvorming weten we dat minder geld voor EFRO (40% minder) beschikbaar zal zijn, dat de middelen niet meer besteed kunnen worden aan infrastructuur en fysieke bouwwerken, dat de nadruk zal liggen op stimulering van innovatie en valorisatie (slimme specialisatie), de steun aan het midden- en kleinbedrijf en op vermindering van de CO²-uitstoot (de post carbon strategy). Het programma laat mogelijkheden voor aansluiting bij andere (structuur)fondsen INTERREG, ESF, het onderzoeksprogramma Horizon2020 en samenwerking buiten de lands(deel)grenzen. In Nederland is per Landsdeel een operationeel programma opgesteld. Nijmegen valt onder Landsdeel Oost, bestaande uit de provincies Overijssel en Gelderland. De provincie Gelderland is verantwoordelijk voor het beheer van het programma.

Door een verlaging van het budget is onvoldoende financiële ruimte voor een stedelijke paragraaf, zoals in het EFRO 2007 – 2013 programma is opgenomen. Voor Landsdeel Oost is een budget van 100 miljoen euro beschikbaar voor de periode 2014 – 2020. De steden in Landsdeel Oost hebben ingezet op de opname van de rol van de steden in het bereiken van de doelstellingen in het brede programma. Ze baseren zich daarbij op het door de G32 ontwikkelde “Europa Bid” en het in april 2013 in het College besproken stedelijk bid van de steden van Landsdeel Oost. In de nieuwe periode neemt een vertegenwoordiging van de negen grote steden van Landsdeel Oost zitting in het comité van toezicht en de nieuw in te richten expert commissies. De steden zijn hierdoor betrokken bij besluitvorming over ingediende projecten en houden mede toezicht op de uitvoer van het programma. Nu het Europees Parlement recent de begroting heeft goedgekeurd is het de verwachting dat het programma per 1 juli 2014 geopend wordt.

INTERREG

De Europese Unie stelt meer geld ter beschikking voor INTERREG V. De komende periode is voor de Nederlandse Duitse grensstreek een bedrag van € 222.159.418 beschikbaar. Nederland (het ministerie Economische Zaken) en Duitsland onderhandelden over de prioriteiten in de komende periode. De grensprovincies overlegden met het ministerie. Staatssecretaris Dijkzwaag zette in op maximale prioriteit voor innovatie, in Nederland gebaseerd op het topsectorenbeleid. Aan Duitse kant, o.a. door de deelstaat Nordrhein Westfalen, wordt gepleit voor handhaving van een breed scala aan prioriteiten zoals het huidige programma die kent. We weten inmiddels dat het INTERREG V A programma zich richt op twee prioriteiten voor het programmagebied, dat de gehele grensstreek tussen Nederland en Duitsland omvat: verhoging van de grensoverschrijdende innovatiekracht van het programmagebied, met als thematische doelstellingen innovatie en steun voor de overgang naar een koolstofarme economie in alle bedrijfstakken. De tweede prioriteit is het stimuleren van de samenwerking tussen burgers en instituties, zodat een meer samenhangende grensregio ontstaat, waarin grenzen geen barrière vormen. Nijmegen heeft nauwelijks invloed op deze onderhandelingen over de vorming van het nieuwe programma. Ook de Euregiobesturen kennen slechts een minimale vertegenwoordiging bij de besprekingen. In samenwerking met de provincie Gelderland, pleiten zij voor behoud van de mogelijkheid om sociaal-maatschappelijke projecten te ondersteunen.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

Voor INTERREG V wordt in samenwerking met de lid organisaties (gemeenten, provincies, Kreisen en deelstaat) en stakeholders een strategische agenda ontwikkeld, die leidend zal zijn voor de uitvoering van het programma. Op de vorming van deze agenda hebben de steden in de Euregio wél invloed. Nijmegen zet in op een participatieve en bemiddelende rol van de Euregio en lid organisaties en het betrekken en verbinden van de triple helix partners bij de uitvoering van het programma.

Europees sociaal Fonds (ESF)

Het ministerie van SZW is leidend in de totstandkoming van het Operationeel Programma ESF. De uitvoering van het programma vindt op regionaal niveau plaats met een sterke rol voor arbeidsmarktregio's als de gemeente Nijmegen. De gemeente wordt daarmee verantwoordelijk voor het proces van de ESF-aanvraag, ook voor regiogemeenten en de scholen in het speciaal onderwijs en andere partijen.

Het nieuwe programma richt zich op de volgende twee thema's: actieve inclusie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en het bevorderen van duurzame arbeidsinzet van werkenden.

Verder reserveert het Rijk budget voor uitvoeringskosten, transnationale samenwerking, sociale innovatie, het waarborgen van gelijke kansen en het tegengaan van discriminatie. Voor deze laatst genoemde thema's is 10% van het budget beschikbaar.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

Bestuurskwaliteit
Strategie

Ingekomen stuk D12 (PA 29 januari 2014)

Aan de Gemeenteraad van Nijmegen

Korte Nieuwstraat 6
6511 PP Nijmegen
Telefoon 14024
Telefax (024) 329 96 10
E-mail gemeente@nijmegen.nl

Postbus 9105
6500 HG Nijmegen

Datum
17 december 2013

Ons kenmerk
BK40/13.0016235

Contactpersoon
Marije Gerrist

Onderwerp
Notitie Onbegrensd en Onbevangen

Datum uw brief

Doorkiesnummer
(024) 3299124

Geachte leden van de Raad,

In onze Stadsvisie 2020 hebben we als één van de leidende principes vastgesteld dat Nijmegen een Europese stad wil zijn waar grensoverschrijdend gewerkt, geleerd en geleefd wordt.

En in de hoofdtekst heet het: 'We willen een fervent Europese stad zijn en als zodanig ook in Europa, maar vooral bij onze Duitse bureaus bekend staan.'

Nijmegen komt als alle andere Nederlandse centrumsteden steeds vaker in aanraking met de Europese Unie, of het nu gaat om staatssteun, om fijnstof of om structuurfondsen: 'Brussel' heeft voor ons een belang vergelijkbaar met 'Den Haag'. Dit belang ligt in de toenemende verbondenheid tussen deze bestuurslagen.

Ook als stad aan de staatsgrens met Duitsland hebben we extra te maken met de Europese Unie, of het nu gaat om de arbeidsmarkt, mobiliteitsbeleid, educatie, cultuur, veiligheid, ruimtelijke planning, milieu, de woningmarkt of de toeristische markt.

In Nijmegen gebeurt al veel op het Europese terrein. We zijn lid van de Euregio Rijn Waal, zijn actief in de G32 werkgroep Europa, hebben met het stadsregionale Bureau Brussel een vertegenwoordiging in Brussel en nemen en namen deel aan verschillende Europese projecten uit als Flood Resilient Cities en Urbact II.

De opgedane ervaring en de voorbeelden van stedelijke netwerken als regio Twente, Brabantstad, leren ons dat het nodig is een rode draad aan te brengen in bestaande activiteiten, netwerken en projecten om de Nijmeegse belangen in zowel Den Haag als Brussel beter te behartigen en om goed gebruik te maken van de kennis, ervaring en financiële middelen die in de Europese samenwerking besloten ligt.

Het formuleren van een missie is ook noodzakelijk omdat onder meer door bezuinigingen op landelijk niveau vele Europese regio's zich steeds meer op Europese samenwerking, fondsen en programma's richten.

Dit inzicht leidde tot de bijgevoegde notitie Onbegrensd en Onbevangen, die wij hierbij aan uw Raad voorleggen.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

Gemeente Nijmegen

Bestuurskwaliteit

Strategie

Vervolgvel

1

Met ons Europese beleid willen we werken aan de profilering van Nijmegen als pro-Europese stad, aan onze naamsbekendheid en het verstevigen van het profiel van Nijmegen als kennisstad en als oudste stad van het land. We willen Nijmegen tonen als een stad met een grensoverschrijdend vestigingsklimaat voor bedrijven, onderwijs- en onderzoeksinstituten, expats en studenten.

In de Europese profilering van Nijmegen willen we in lijn met de stadsvisie, het citymarketingbeleid, de structuurvisie, de economische en de duurzaamheidsagenda kiezen voor een focus op drie kenmerkende eigenschappen:

- Nijmegen Grensstad
- Innovatieve kennisstad en haar Europese netwerken
- Oudste stad van Nederland

Wij stellen u voor deze notitie en de erin genoemde kaders en uitgangspunten in de raadskamer van de Politieke Avond van 15 januari 2014 te bespreken, voordat wij aan de notitie een meer definitief karakter geven en als kadernota aan uw Raad ter vaststelling voorleggen.

Hoogachtend,

College van Burgemeester en Wethouders van Nijmegen,

De Burgemeester,

De Gemeentesecretaris,

drs. H.M.F. Bruls

drs. B. van der Ploeg

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

Onbegrensd en Onbevangen

Nijmegen in Europa. Kadernota 2013-2017

I. Inleiding

Nijmegen is een grensstad én een middelgrote centrumstad in een EU-regio. Als alle andere Nederlandse centrumsteden komen we in aanraking met de Europese Unie, of het nu gaat om staatssteun, om fijnstof of om structuurfondsen; “Brussel” heeft voor ons een belang vergelijkbaar met “Den Haag”. Dit belang ligt in de toenemende verbondenheid tussen deze bestuurslagen. De Europese Commissie heeft haar beleid vastgelegd in de Europa 2020 strategie, gericht op slimme, duurzame en inclusieve groei. De doelstellingen van deze visie dient elke lidstaat te vertalen naar nationaal beleid, uitvoeringsprogramma’s van structuurfondsen en begrotingen, waarbij de samenwerking gezocht wordt met het bedrijfsleven, maatschappelijke partners, kenniscentra en regionale, decentrale overheden. Daar ligt in het verwezenlijken van het gemeentelijk beleid een opgave voor Nijmegen.

Als stad aan de staatsgrens met Duitsland hebben we extra te maken met de Europese Unie, of het nu gaat om de arbeidsmarkt, mobiliteitsbeleid, educatie, cultuur, veiligheid, ruimtelijke planning, milieu, de woningmarkt of de toeristische markt. Het is in het belang van Nijmegen en de regio om deze staatsgrens met behulp van de Europese Unie te laten vervagen en de regionale samenwerking te bevorderen.

Nijmegen in Europa is in de afgelopen tien jaar geen thema voor kader stellende discussies geweest in de Nijmeegse Raad, behalve als het verwante onderwerpen als verhoopte EFRO-subsidies of het lidmaatschap van de Euregio Rijn-Waal betrof.

In onze Stadsvisie 2020 hebben we als een van de leidende principes vastgesteld: “Nijmegen wil een Europese stad zijn waar grensoverschrijdend gewerkt, geleerd en geleefd wordt.” En in de hoofdtekst heet het: “We willen een fervent Europese stad zijn en als zodanig ook in Europa, maar vooral bij onze Duitse burens bekend staan.”

In deze nota willen we die lijn verder uitwerken en onderbouwen. Het is een kadernota, wat wil zeggen dat er nog vele uitwerkingen zullen volgen. Om de komende zeven jaren voldoende flexibel te kunnen inspelen op ontwikkelingen, op kansen en op nieuwe wensen past nu geen al te gedetailleerde omschrijving van het beleid, maar wel het benoemen van ambities en het geven van richting.

Het afgelopen jaar hebben we op tal van plekken gesprekken gevoerd en ideeën opgedaan, dicht bij huis, met stedelijke partners, in de eigen regio (Stadsregio en Euregio) en verder weg, met name in Den Haag en in Brussel. Bovendien hebben we gebruik gemaakt van kennis en informatie die in overvloed beschikbaar is bij de VNG, bij de G32 en bij Europa Decentraal.

In de bijlagen geven we een korte terugblik op wat de afgelopen periode 2007 – 2013 Nijmegen heeft opgeleverd aan activiteiten en fondsen, zetten we uiteen wat de Europese meerjarenagenda EU2020 inhoudt en wat deze Agenda betekent voor regio’s en steden als Nijmegen.

2. Missie

De internationalisering heeft belangrijke consequenties voor steden. Het stedelijk bestuur is primair verbonden aan een territoriale eenheid, terwijl in de kenniseconomie, het mobiliteitsbeleid, de arbeidsmarkt etc. ruimtelijke dimensies van betekenis zijn, maar er geen strakke grenzen bestaan. Dat maakt dat de stedelijke, regionale of landelijke overheid minder sturing kan uitoefenen op deze factoren. De opgave voor het stedelijk beleid ligt dan ook in het profiteren van de internationale dynamiek en daarmee ook zelf geografische grenzen te overschrijden.

De complexiteit van verantwoordelijkheden en de voortschrijdende internationalisering brengen met zich mee dat steden zich op basis van hun daily urban system steeds meer in stedelijke netwerken organiseren. Dit zijn constructies waarbij fysieke, sociale en economische kenmerken bijeen komen en elkaar overlappen. Zo is ook Nijmegen onderdeel van een polycentrische stedelijke regio, de stadsregio Arnhem-Nijmegen.

Het Europese beleid richt zich op deze stedelijke netwerken, omdat de Europese Commissie er vanuit gaat dat deze netwerken extra agglomeratievoordelen hebben doordat zij onderling stedelijke functies kunnen delen. De gedachte achter dit beleid is dat deze netwerken hierdoor beter in staat zijn zich economisch en sociaal-maatschappelijk te ontwikkelen en te groeien.

De Europese Unie en de meerjarige Europese beleidsstrategie EU 2020 maakt het steden mogelijk de (lands)grenzen te overschrijden (zie bijlage 2). Europese steden en regio's staan voor dezelfde uitdagingen. Het stimuleren van een duurzame economie, het opvangen van de gevolgen van de economische crisis en maatschappelijke ontwikkelingen als vergrijzing en de effecten van de opwarming van de aarde (met als gevolg grotere fluctuaties in de waterstand van rivieren). Uitdagingen die niet ophouden aan de gemeentelijke of landsgrens.

Nu het Rijk zich goeddeels terugtrekt uit financiering van essentiële beleidsopgaven en verantwoordelijkheden decentraliseert naar gemeenten is aansluiting bij het Europese beleid van extra groot belang.

Een gemeente kan op drie verschillende wijzen actief zijn in Europese netwerken en organisaties, onderverdeeld in de volgende elkaar aanvullende functies:

Ten eerste, de *informatiefunctie*:

het vergaren en ter beschikking stellen van zoveel mogelijk kennis over Europese richtlijnen, programma's en beleidsvorming. Op deze manier hebben we weet van de regels op het gebied van staatssteun, fijnstof e.d. Daarbij draagt informatie over het Europese beleid ertoe bij dat wij bijvoorbeeld de vorming en uitvoering van de Operationele Programma's EFRO, ESF en INTERREG kritisch kunnen volgen, input kunnen leveren of mogelijk kunnen bijsturen. De gemeente Nijmegen heeft via het bureau Brussel van de Stadsregio Arnhem-Nijmegen, de VNG, de G32 werkgroep Europa, het lidmaatschap van de Euregio Rijn Waal en het Landsdeel Oost netwerk toegang tot relevante informatie.

Een tweede functie betreft de *beïnvloeding*.

Via allerlei Europese netwerken kan de gemeente input leveren op de vertaling van Europees beleid naar nationale regelgeving of in de vorming en voortgang van de structuurfondsprogramma's EFRO, ESF en INTERREG, in feite de regionale vertaling van de Europese meerjarige beleidsstrategie. Deelname aan Europese netwerken geeft steden de mogelijkheid om mee te praten over het te vormen Europees beleid: de Europese Commissie consulteert verschillende in Brussel gevestigde netwerken op verschillende beleidsterreinen, waaronder economische ontwikkeling, cultuur, kennis,

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

sociale zaken, milieu en mobiliteit. De ervaring leert dat ook Nederlandse steden dit soort netwerken met succes gebruiken om effectiever hun belangen te behartigen. Bij wijze van voorbeeld: de regio Twente heeft middels het “Eurocities” netwerk (de 130 grootste Europese steden en 40 partnersteden) met succes een lobby in Den Haag gevoerd over de aansluiting van de Achterhoek op de Europese logistieke hoofdstructuur. Nijmegen en Arnhem zijn geen lid van dit netwerk.

Ten derde; de *netwerkfunctie*.

Het ontwikkelen en onderhouden van een goed netwerk is belangrijk in de uitvoering van de twee eerder genoemde functies. Netwerken worden ingezet voor het bundelen van krachten en vormen van massa om in Den Haag en Brussel gehoord te worden. In dat kader zou ook deelname aan de Nederlandse missie die zitting heeft in het Comité van de Regio's, het belangrijkste platform voor bestuurlijke lobby in Brussel, voor Nijmegen interessant zijn.

Het onderhouden van relaties kan voorts bijdragen aan het vormen van allianties en samenwerkingsverbanden. Een goed voorbeeld is “Similar Cities”, een netwerk van steden dat deelname aan Europese subsidieprogramma's vergemakkelijkt. Dit netwerk is door de gemeente Utrecht opgezet met de steden Aarhus, Bologna, Edinburgh, Gent, Malmö en Stuttgart met als doel het uitwisselen van best practices en het gezamenlijk aanvragen en uitvoeren van Europese projecten.

Missie

Met ons Europese beleid werken we aan de profilering van Nijmegen als pro-Europese stad, aan onze naamsbekendheid en het verstevigen van het profiel van Nijmegen als kennisstad en als oudste stad van het land. We willen Nijmegen tonen als een stad met een grensoverschrijdend vestigingsklimaat voor bedrijven, onderwijs- en onderzoeksinstituten, expats en studenten. Bij onze stadsregionale ambitie de vierde regio van het land te zijn kan, gelet op de internationalisering van kennis, arbeid en economie, een Europees en Euregionaal beleid niet ontbreken.

In de Europese profilering van Nijmegen kiezen we in lijn met de stadsvisie, het citymarketingbeleid, de structuurvisie, de economische en de duurzaamheidsagenda voor een focus op drie kenmerkende eigenschappen:

- Grensstad
- Innovatieve kennisstad en haar Europese netwerken
- Oudste stad van Nederland

1. Nijmegen grensstad

De Tweede Wereldoorlog heeft jarenlang een negatieve invloed gehad op de grensoverschrijdende relaties in onze regio. En net als in de rest van het land liep de belangstelling voor Duitse taal en cultuur terug. De handel bleef echter bestaan en de oprichting en uitbouw van de Europese Unie hebben de Nederlands-Duitse handelsrelatie versterkt en tot een van de belangrijkste pijlers onder de naoorlogse welvaartsstaat gemaakt. Nijmegenaren en hun Duitse burens zijn in dat spoor elkaar weer meer gaan opzoeken. De binnensteden van Kleve en Nijmegen en de winkels in het tussengelegen Kranenburg danken veel van hun omzet aan die grensoverschrijdingen. In de afgelopen twintig jaar hebben we een constante groei gezien in het grensoverschrijdend werken,

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

wonen en recreëren.

Nijmegen is al decennia een actief lid van de Euregio Rijn-Waal. Onze Euregio bestaat sinds 1993 en was indertijd het eerste, grensoverschrijdend openbare lichaam in Europa. In dat samenwerkingsverband van 51 Nederlandse en Duitse gemeenten, drie provincies, een deelstaat, vier Kreisen, Handelskammers en Kamer van Koophandel zijn we met Duisburg en Arnhem één van de grootste en meest bepalende deelnemers. In de Euregio leveren we bestuursleden, zijn we betrokken bij de economische structuur versterkende projecten, maar ook bij kleinere grensoverschrijdende initiatieven van scholen en burgers op sociaal en cultureel gebied. In het grensoverschrijdend werken en leren ligt nog veel toekomst verborgen, maar een aantal knelpunten verhindert dat we voldoende profiteren van de mogelijkheden die het Duitse achterland te bieden heeft. Zo heeft een studie van de denktank Duitsland Studies, bestaande uit 10 master studenten van het Radboud Honours Programma, in 2012 de volgende knelpunten geïdentificeerd: naast de taal- en cultuurverschillen, het gebrek aan bewustwording met name onder Duitse en Nederlandse jongeren en het economisch korte termijn denken, dat zich uit in een onderwaardering van sociale projecten die tot doel hebben de cultuurverschillen te overbruggen. Sociale projecten leiden, volgens de denktank, juist tot bruggenbouwers en ambassadeurs in de Duits-Nederlandse samenwerking. In de periode 2014 – 2020 is het zaak in te zetten op het beter betrekken van burgers en organisaties in de Euregio, onder meer middels het stimuleren van Duitse taal en cultuur in het onderwijs en investeren in economische samenwerking, waaronder in het grensoverschrijdende toerisme. We dienen de Euregio te ondersteunen in haar ontwikkeling van een Interreg-loket naar een forum en ontmoetingsplaats voor burgers, bedrijven en cultuur- en onderwijsinstellingen. We willen in deze periode onze contacten binnen de Euregio en de provincie beter benutten in het behartigen van de belangen van Nijmegen en de grensregio. Maar ook in Den Haag, waar de grensstreek en de noodzaak van een betere samenwerking met de Duitse regio's op het gebied van educatie, economie, arbeidsmarkt, ruimtelijke planning nog onvoldoende in beeld is. In het ontwikkelen van activiteiten en projecten in de Euregio sluiten we zoveel mogelijk aan bij het INTERREG VA programma en de daarvan afgeleide Euregionale Strategische visie 2020.

II. De innovatieve kennisstad en haar Europese netwerken

Nijmegen is met de Radboud Universiteit, het UMC st Radboud en de HAN onmiskenbaar een kennisstad. Door deze kennisinstellingen is de internationale oriëntatie van de stad nog verder toegenomen, niet alleen door het feit dat de universiteit wetenschappelijke contacten onderhoudt tot ver over de grens, maar ook door de komst van wetenschappers van elders naar Nijmegen.

De laatste jaren is daar een groeiend aantal buitenlandse, vooral Duitse, studenten aan universiteit en hogeschool bijgekomen. Het op Heijendaal staande Max Planck Instituut voor Psycholinguïstiek is het enige in Nederland gevestigde onderdeel van de vermaarde wetenschappelijke Duitse Max Planck Gesellschaft (80 vestigingen, waarvan 76 in Duitsland).

Nijmegen is een stad met laboratoria, bedrijven met een kennisprofiel en met inwoners met een gemiddeld hoog opleidingsniveau. De zorgsector kan met recht een topsector genoemd worden, een bron van innovatie en goed voor 20% van de werkgelegenheid. Maar ook de EMT, de chemie en High Tech zijn sectoren van groot belang voor de Nijmeegse economie.

Het verwezenlijken van het gemeentelijk beleid kent vele raakvlakken met de ambities en opgaven van kennisinstellingen, bedrijven, scholen, culturele en sociaal-maatschappelijke organisaties in de stad. Bijvoorbeeld op het gebied van research & development, bij de valorisatie van innovatieve

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

projecten, maar ook in de energietransitie in de woningbouw, of bij het behoud van ons culturele erfgoed. Deze ambities en doelen zijn ook terug te vinden in de Europese Meerjarenstrategie EU2020 en de daaraan gekoppelde (structuur)fondsen EFRO, INTERREG, ESF en Horizon2020. De Nijmeegse overheid wil beter aansluiten bij de Europese verbindingen en samenwerkingen die de grote kennisinstellingen en internationaal opererende bedrijven in de stad en regio hebben en in haar rol van procesbegeleider en makelaar zoeken naar vervlechting tussen de strategieën. In samenwerking met de Radboud Universiteit, de initiator van het IRUN-netwerk, willen we verkennen met welke Europese universiteitssteden op onderzoeksthema's we samenwerkingsverbanden kunnen aangaan.

De komende twee jaar, tot 2016, huisvest de gemeente het digitale loket Europe Direct Information Center (EDIC). Het EDIC maakt onderdeel uit van het door de Europese Commissie opgezette netwerk met 500 informatiepunten verspreid door heel Europa en gericht op een participatief burgerschap. Het EDIC netwerk is ook een bron aan informatie over Europese wet- en regelgeving en Europese programma's.

Nijmegen wil met dit centrum uitdragen een Europese stad te zijn, te bewijzen wat Europa Nijmegen heeft geboden en kan bieden. Zo blijkt bijvoorbeeld uit een peiling van het stadspanel, gehouden in 2013, dat burgers onbekend zijn met wat Europese fondsen onze stad in de fysieke zin hebben opgeleverd: de ontwikkeling van de ringstraten, de Mariënburghkapel, het Kanaalgebied en wijkcentrum het Hert in de Willemsbuurt. In samenwerking met stedelijke en Euregiole partners (bv het EDIC in Duisburg) werken we in een proefperiode van twee jaar aan de organisatie van bijeenkomsten, conferenties en projecten over Europese thema's en de Europese Verkiezingen.

De gemeente is naast de Euregio en het Landsdeel Oost ook actief betrokken in de volgende netwerken en bij de volgende organisatie:

- *G32*

Wetende dat veel van de maatschappelijke en economische uitdagingen waar Europa nu voor staat, zich in de steden manifesteren, willen G32-steden inzichtelijk maken waar de doelstellingen van de EU2020 strategie aansluiten op de stedelijke agenda's. Het doel is om middels die aansluiting toegang te verkrijgen tot de Europese middelen en om de gezamenlijke belangen van de G32-steden met betrekking tot Europa te monitoren en te behartigen, onder meer bij het Rijk. Hiertoe is de G32 werkgroep Europa opgericht, waarin Nijmegen zitting heeft. De ambities van de steden zijn verwoord in het bidboek 'Steden startklaar voor Europa'.

- *Bureau Brussel*

Naast onze inzet in de G32, in het Landsdeel Oost en in de Euregio Rijn-Waal, is Nijmegen Europees actief via de Stadsregio Arnhem-Nijmegen. De Stadsregio beschikt sinds 2006 over een klein Bureau Brussel (1,5 fte), oog en oor bij de Brusselse departementen en directoraten. Deze vooruitgeschoven post voorziet de in de Stadsregio deelnemende gemeenten van actuele informatie over programma's, oproepen (calls) om aanvragen in te dienen dan wel om deel te nemen aan samenwerkingsverbanden, van informatie over nieuw beleid en kan gemeenten, instellingen en bedrijven ondersteuning bieden bij hun zoektocht in het Brussels labyrint of in contact te komen met Nederlandse leden van het Europees Parlement. Zo heeft het Bureau Brussel samen met de gemeenten Nijmegen en Arnhem en het RBT KAN in 2012 de presentatie van het project Europese

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

Liberation Route in Brussel verzorgd met als keynote speaker de voorzitter van het Europees Parlement, dhr. Martin Schulz. Bureau Brussel vertegenwoordigt de Stadsregio in ERRIN (European Regions Research & Innovation Network), waarin 90 EU regio's met een innovatie ambitie samenwerken.

In de discussies over de toekomst van de stadsregionale samenwerking willen wij ervoor waken dat Bureau Brussel verdwijnt. Wij onderzoeken de mogelijkheden om Bureau Brussel in 2014 e.v.j. voort te zetten, als onderdeel van de vernieuwde Stadsregio. of als voorpost van de vier Gelderse steden. Samenwerking tussen Bureau Brussel van de Stadsregio en de lobbyist van de Provincie Gelderland te Brussel bestaat reeds. Die samenwerking tussen provincie en steden kan nog versterkt worden.

- Europese netwerken en projecten

De Europese contacten hebben aangetoond Nijmegen tot voordeel te zijn. Europese netwerken waarin Nijmegen actief is of was, zoals het Future Cities netwerk, Urbact II, Media Franca en Flood Resilient Cities, leiden in een korte periode tot zeer praktische resultaten: kennisuitwisseling en het verkrijgen van subsidiemiddelen die de stad helpen haar ambities op het gebied van innovatie, sociale voorzieningen en duurzaamheid te verwezenlijken. Deze stedelijke allianties hebben naast kennisuitwisseling en het verkrijgen van Europese subsidies een ander voordeel: ze zijn gericht op projectmatige samenwerking, kennen een eindtermijn en vragen geen lange termijn investering van de gemeente. Het is de moeite waard om middelgrote kennissteden met een lange historie en een innovatieve health sector, met name in Duitsland, België, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Scandinavië in beeld te brengen wanneer we partners zoeken voor slimme allianties.

III. Oudste stad van Nederland

Nijmegen is in tal van opzichten eerder en langer een Europese stad dan een Gelderse stad. Dat heeft zijn historische verklaringen. Nijmegen was al een stad toen er van een hertogdom Gelderland nog geen sprake was. De Romeinse en vroeg-christelijke beschaving hadden in Nijmegen een voorpost. In de middeleeuwen had Nijmegen die vooruitgeschoven positie opnieuw onder een reeks van keizers, beginnend bij Karel de Grote. Door deel te nemen aan het Francia Media project/Cradles of European Culture, een samenwerkingsverband tussen twintig Europese organisaties uit België, Duitsland, Frankrijk, Luxemburg, Nederland, Italië, Kroatië, Slowakije, Slovenië en Tsjechië, maken we dit cultureel erfgoed 'zichtbaar'. Francia Media is de benaming van het vroegere Karolingische Middenrijk in de periode 850-1050, dat zich uitstreckte van het huidige Nederland tot aan Midden-Italië.

In de 15de eeuw, een periode van ongekende rijkdom in de stad, speelde een drietal inwoners uit Nijmegen een niet te onderschatten rol in de Europese cultuurgeschiedenis. Uit deze stad kwamen de beroemde gebroeders Van Limburg voort. Hoewel zij hun kunstwerken in Frankrijk maakten, hielden zij contact met hun vaderstad. Onder de hoede van de hertog Jean de Berry maakten zij hun beste en meest bekende werk: de getijdenboeken Les Belles Heures en Les Très Riches Heures. Een van hun beroemdste bewonderaars is Umberto Eco, de ontvanger van de Vrede van Nijmegen Penning 2012. Jaarlijks wordt in augustus het almaar bekender wordende Gebroeders van Limburg Festival gevierd.

Ten tijde van de Republiek verloor Nijmegen veel van haar betekenis en werd het een perifeer gelegen vestingstad, maar wel de stad waar de eerste grote Europese verdragen werden gesloten: de

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

Vrede van Nijmegen 1678-1679. Nijmegen was even het centrum van Europa: de stad stroomde vol met gezanten uit verschillende landen. Stille getuigen van de onderhandelingen waren de voor het vredescongres aangeschafte Antwerpse gobelins (wandtapijten). We herdenken deze verdragen door tweejaarlijks met de Radboud Universiteit en NXP de Vrede van Nijmegen Penning aan een Europeaan met een grote verdienste op het gebied van Europese eenheid, vrede en veiligheid uit te reiken.

Voor de meeste Nijmegenaren verliep de Tweede Wereldoorlog relatief rustig tot op 22 februari 1944 geallieerde bommenwerpers een groot deel van de binnenstad verwoestten. Bijna achthonderd mensen vonden hierbij de dood en vele duizenden raakten gewond. Middels herdenkingsactiviteiten als Market Garden en de Europese Liberation Route staan we stil bij deze ingrijpende gebeurtenissen, die diepe sporen hebben achtergelaten in het Europese en regionale geschiedenis.

Verdere uitbouw van het profiel is denkbaar via strategische allianties met andere historische steden met een vergelijkbaar profiel.

Kaders bij missie

- *Bestendigen en uitbouwen van de voor onze Europastrategie relevante netwerken.* Nijmegen blijft actief in de Euregio, betrokken bij Bureau Brussel van de Stadsregio, actief in Landsdeel Oost en met name in het Europa-overleg van de Gelderse steden met de Provincie, en actief in de G32 Europa Werkgroep.
- *De grensstad Nijmegen heeft speciale aandacht voor het ontwikkelen van hartelijke relaties met de Duitse burens.* Nijmegen heeft er alle belang bij om de grensoverschrijdende arbeidsmarkt en consumentenmarkt te stimuleren. We proberen belemmeringen voor grenspendelaars weg te nemen, we willen de kennis van de Duitse taal en cultuur bevorderen, we willen culturele uitwisseling, we willen een gezamenlijk veiligheidsbeleid en we willen de infrastructurele verbindingen versterken. Nijmegen zal de samenwerking met Kleve en Duisburg intensiveren.
- *We onderzoeken de mogelijkheid en wenselijkheid om toe te treden tot Eurocities en/of een actievere deelname aan het ERRIN netwerk.* Eurocities, als lobbygroep en belangenbehartiger van de Europese grote steden erkend en vaak geraadpleegd door de Europese Commissie, gehoord in Den Haag, is een netwerk dat ook voor Nijmegen interessant is mede doordat de steden mee praten over het te vormen Europese beleid, eerder op de hoogte zijn van subsidiemogelijkheden en gemakkelijker partners kunnen vinden voor deelname aan Europese projecten. Eindhoven-Helmond, de G4, Twentestad en BrabantStad zijn al lid. Nijmegen kan alleen toetreden in samenwerking met Arnhem, c.q. de Stadsregio, omdat het anders niet voldoet aan het inwonercriterium (> 250.000).
- *We willen EFRO, ESF, INTERREG V en andere programma's ook in de komende periode ten volle benutten.* Daarvoor dienen we onder meer in de begroting rekening houden met de reservering cofinanciering door het op slimme wijze afstemmen van gemeentelijke programma's op de prioritaire thema's zoals verwoord in de Operationele Programma's van de komende structuurfondsen. De provincie Gelderland heeft aangegeven dat zij als uitvoerder van het EFRO programma landsdeel Oost extra cofinanciering ter beschikking wil stellen als steden in Landsdeel Oost in goede samenwerking en afstemming projecten ontwikkelen en indienen. Cofinanciering door stedelijke partners blijft daarbij noodzakelijk.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

- *Nijmegen wil in samenwerking met universiteit en hogeschool van het thema “kennisstad” meer werk maken in Europa.* De universiteit is al lid van het internationale netwerk van universiteiten “IRUN”. Bezien moet worden hoe we dit netwerk – wellicht aangevuld met specifieke voor Nijmegen interessante universiteitssteden (bijvoorbeeld Freiburg, dat bekend staat als meest duurzame stad van Europa) – kunnen benutten voor een op de bevordering van de kenniseconomie gerichte Europese coalitie. Het lidmaatschap van de Stadsregio van ERRIN kan daar in helpen.
- *Nijmegen wil van het thema “oudste stad” meer gebruik maken in Europa.* Voorbeelden van Europese stedenclusters, zoals de Europese Historische Vestingsteden en de Europese Kathedraalsteden, tonen aan dat met een slimme lobby veel Europees geld binnen halen en niet alleen voor kennisuitwisseling. Keizer Karel steden zou een thema kunnen zijn. Uitgaande van de “Liberation Route Europe” kan ook gedacht worden aan een verbond van steden op de lijn Rouen-Parijs-Antwerpen-Nijmegen-Berlijn. Het voordeel van deze allianties is dat ze een programmatische samenwerking betreffen en voor een middellange termijn worden aangegaan.
- *In onze Europese oriëntatie zoeken we samenwerking met andere kennissteden, met historische steden, met steden van een gelijke omvang en beleidsoriëntatie.* Het betekent dat we zoeken naar samenwerking met partners in noord-west Europa die met Nijmegen vergelijkbare kansen en ambities delen.
- *In onze Europese oriëntatie hanteren we de uitgangspunten van de Stadsvisie 2020.* Dat wil zeggen dat we waar mogelijk optrekken met Nijmeegse partners uit de quadruple helix: kennisinstellingen, bedrijven en (groepen) burgers. Wij willen bevorderen dat naast de gemeente ook anderen, van universiteit tot carnavalsvereniging en van grootindustrie tot klein bedrijf, Europa ontdekken.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

Bijlage 1: Terugblik subsidiefondsen 2007-2013

In de afgelopen jaren hebben we ingezet op het continueren van onze actieve aanwezigheid in de netwerken en het voor Nijmeegse projecten verwerven van Europese financiële bijdragen.

a. INTERREG IVA.

De regio's langs de landsgrenzen krijgen speciale aandacht van de Europese Unie. Door de grensoverschrijdende samenwerking verliezen landsgrenzen in Europa steeds meer aan betekenis. Ter ondersteuning van grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden heeft de Europese Unie het subsidieprogramma INTERREG IV A in het leven geroepen. In totaal € 8,7 miljard aan EU-gelden vloeit tussen 2007 en 2013 naar grensoverschrijdende projecten.

Een deel van deze subsidiemiddelen is beschikbaar voor het Duits-Nederlandse grensgebied tussen de Noordzeekust en de Niederrhein. Binnen het programmagebied van het INTERREG IV A-programma Deutschland-Nederland is in deze periode bijna € 300 miljoen in Duits-Nederlandse projecten geïnvesteerd. Het zwaartepunt van de subsidiëring lag met name op de gebieden economie, technologie en innovatie, duurzame regionale ontwikkeling en maatschappij en inclusie. Onder de eerstgenoemde categorie (40% van het programma) hebben innovatieve bedrijven en de universiteit veel relatief grote aanvragen ingediend. Onder de laatst genoemde categorie (20% van het programma) zijn ook veel relatief kleine projecten gerealiseerd die vrijwilligersorganisaties en scholen hebben aangevraagd.

De programmamiddelen zijn op dit moment bijna volledig uitgeput. De Euregio was de afgelopen tijd een belangrijke schakel tussen de verschillende overheden, bedrijven en instellingen in het gebied om aanvragen te genereren en te begeleiden. De Nijmeegse burgemeester is lid van het Dagelijks Bestuur. Nijmegen kent een actieve groep raadsleden, waarvan er drie lid zijn van de Euregioraad. Besluiten van de Euregioraad worden voorbereid via ambtelijke inzet in de drie Euregiocommissies (economie, maatschappij en financiën). Terugkijkend valt te constateren dat Nijmegen veel profijt heeft gehad van die inspanningen.

Binnen het programmagebied INTERREG IV A Deutschland-Nederland wonen 12.000.000 mensen, 1,5% hiervan woont in Nijmegen. Tot nu toe zijn 2,16% van de Interreg IV A middelen aan in Nijmegen gevestigde organisaties in samenwerkingsprojecten toegekend. Dit is bovengemiddeld maar wel passend bij de positie die Nijmegen in het grensgebied inneemt. De jaarlijkse contributie aan de Euregio (€ 30.000) is ruim terugverdiend.

b. INTERREG IV B

Onder INTERREG IV B worden samenwerkingsverbanden gesubsidieerd waaraan meerdere regio's of steden uit verschillende lidstaten deelnemen. Flood Resilient Cities is zo een INTERREG IV B project, waaraan 8 Europese steden, waaronder Nijmegen deelnamen. Het project liep van 2007 tot 2012 en richtte zich op het risico voor overstromingen in stedelijk gebied als gevolg van de klimaat veranderingen en wil het probleem omzetten in een kans voor de verdere ontwikkeling van steden in Noord West Europa. Nijmegen nam deel met het programma 'Ruimte voor de Waal', met een accent de teruglegging. We hebben er een interessant Europees netwerk aan over gehouden en als neveneffect de bekendheid van de Nijmeegse dijkteruglegging in Europa bevorderd.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

We participeren daarnaast nog in het INTERREG IV B programma Brain Flow, waaraan verder de provincie Gelderland, de provincie Overijssel, Basel, Münsterland en Navarra deelnemen. Het project richt zich op het uitwisselen van informatie over en het ontwikkelen van business cases voor expatcentres. Door deelname aan het project kunnen we de dienstverlening aan expats in Nijmegen verbeteren. Het programma loopt van september 2011 tot september 2013.

c. EFRO

Nijmegen, als onderdeel van de stadsregio Arnhem-Nijmegen, kan in de huidige periode een beroep doen op het Operationeel Programma Oost-Nederland 2007-2013 voor doelstelling 2 uit het EFRO-fonds. Dit operationeel programma (Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling) heeft betrekking op het grondgebied van de provincies Overijssel en Gelderland, het zogenaamde Landsdeel Oost.

Landsdeel Oost-Nederland omvat ruim 20% van het Nederlands grondgebied. Binnen Oost-Nederland beslaan de steden in de stedelijke netwerken 19% van het grondgebied. Oost-Nederland heeft daarmee relatief veel landelijk gebied. 19% van de Nederlanders woont in Oost-Nederland, oftewel ruim 3 miljoen inwoners. Gelderland is de grootste provincie met een inwonertal van 1,98 miljoen. In de stadsregio Arnhem-Nijmegen wonen 301.642 mensen, waarvan 165.127 in Nijmegen, 5,5% van het totaal aantal inwoners van Oost-Nederland.

Conform het Nationaal Strategisch Referentiekader kan Oost-Nederland voor de periode 2007-2013 beschikken over € 164.100.000 EFRO-middelen. Gemiddeld is er dus voor elke inwoner in Oost-Nederland € 54,70 beschikbaar.

Tot nu toe is € 27.632.417 hiervan in Nijmegen terechtgekomen. In het oog springende gemeentelijke projecten waren de revitalisering van West Kanaaldijk, voorzieningenhart “t Hert” in het Willemskwartier en het project Ringstraten. De gemeente Nijmegen heeft nog een trekkingsrecht van € 600.000, -. Dit bedrag is gereserveerd voor het project ‘De Bastei. Hiermee komen we op een bedrag van € 28.232.417. Meerdere organisaties hebben hiervan gebruik gemaakt: naast de gemeente Nijmegen (circa € 8 miljoen) onder andere GEM Waalsprong, UMC St Radboud, Radboud Universiteit Nijmegen en innovatieve bedrijven.

Er resteert nog een budget van € 4 miljoen voor innovatieve projecten. Nijmeegse organisaties (bedrijven die zich met r&d bezighouden) zijn voor dit restbedrag serieuze kanshebbers. In totaal heeft Nijmegen tot op dit moment 17,2% van de middelen gekregen. Hiermee ‘scoort’ Nijmegen bovengemiddeld; per inwoner € 170,- . Daarnaast zijn er nog voor € 3 miljoen aan EFRO middelen beschikbaar gesteld voor Health Valley en Oost N.V.; hiervan is ook een deel in Nijmegen terecht gekomen.

Het EFRO-bedrag is vanwege het vereiste van cofinanciering te verdubbelen met de hiermee uitgelokte publieke en private investeringen. Het programma loopt nog door tot en met 2013, maar het wordt afgerekend in december 2015. Dan kan preciezer bepaald worden welk effect EFRO heeft gehad voor Nijmegen ook in termen van arbeidsplaatsen.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

d. ESF

In de jaren 2009 – 2013 heeft de gemeente Nijmegen volop gebruik gemaakt van ESF subsidie en zeer recent ook van de EIF subsidie. Dat heeft bevorderd dat er een stevig financieel fundament gelegd kon worden onder het Flex College (circa € 2 miljoen) maar onder andere ook voor het New Arts College (€ 100.000,--) en Leerwerkhuis SAM (€ 60.000,--). Europese subsidies zijn daarmee een onmisbaar bestanddeel geworden van de financiering van Nijmeegs sociaal beleid. Zeker waar het de bestrijding van voortijdig schoolverlaten betreft, het aanbod voor laaggeletterden en het tweede kansen onderwijs voor (allochtone) volwassenen.

e. Overige programma's

In de periode 2008-2011 heeft Nijmegen deelgenomen aan Urbact II. Dit EU programma van heeft als doel het ontwikkelen van stedelijke netwerken. De netwerken richten zich op het uitwisselen van informatie en 'good practices' tussen de deelnemende steden. Op die manier kunnen Europese steden van elkaar leren om zodoende beter in staat te zijn om complexe uitdagingen als vergrijzing, werkloosheid, economische ontwikkeling, duurzaamheid en milieuvervuiling het hoofd te kunnen bieden. Nijmegen was lid van een groep van negen steden uit acht lidstaten (waaronder Zweden, Italië, Duitsland en Polen), waarin kennis werd uitgewisseld over de aanpak van achterstandswijken. De projectgroep werd geleid door Duisburg. In mei 2011 is het project afgesloten met een conferentie in Duisburg en het presenteren van tien aanbevelingen aan de Europese Commissie. Alle kosten werden vergoed en Nijmegen heeft er een interessant netwerk aan over gehouden.

De gemeente Nijmegen neemt sinds 2008 deel aan het Future Cities Network. Dit Europees netwerk richt zich op het klimaatbestendiger maken van steden. Het duurzaam inzetten van groen, water en energie, maakt dat steden beter bestand zijn tegen de gevolgen van klimaatverandering. Door een eigen bijdrage in te zetten, die wordt aangevuld met Europese middelen, kan Nijmegen haar projecten op het gebied van duurzaamheid realiseren. Zo zijn onder meer groene daken, gevels en stadspaleizen gerealiseerd, die de warmte-uitstoot moeten reduceren.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

Bijlage 2: Voornemens Europese Commissie: Europe 2020

In het voorgaande is regelmatig gerefereerd aan en gesteld dat onze Europese netwerken en activiteiten sterk worden beïnvloed door de Europese meerjarenbeleidsstrategie. Europa bouwt momenteel voort op de Lissabon-strategie, de in 2002 ingezette langetermijnstrategie van de Europese Unie, vastgesteld door regeringsleiders van de lidstaten met een looptijd van 10 jaar. De doelstellingen van deze langetermijnstrategie zijn gekoppeld aan de Europese begroting en aan de structuurfondsen. Na een evaluatie van de eerdere Lissabon-agenda, werd het nieuwe meerjarenplan in maart 2010 bekend gemaakt onder de titel "Europe 2020". De Europese Unie heeft als hoofddoelstelling zich de komende 10 jaar te ontwikkelen tot een concurrerende, duurzame en sociale markteconomie.

Uitgangspunt van deze strategie is het bieden van een oplossing voor de huidige crisis en de daaruit volgende Europese staatsschuldencrisis. Ook moet de strategie structurele hervormingen in gang zetten, om bijvoorbeeld de gevolgen van vergrijzing en klimaatverandering op te vangen.

Europa 2020 stelt drie prioriteiten: a. slimme groei: voor een op kennis en innovatie gebaseerde economie; b. duurzame groei: voor een groenere, competitievere economie waarin efficiënter met hulpbronnen wordt omgesprongen; c. inclusieve groei: voor een economie met veel werkgelegenheid en sociale en territoriale cohesie.

Deze speerpunten zijn onderverdeeld in 11 thema's. Thema's die elkaar versterken en verbinden:

Slimme groei: 1. Versterking van onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie; 2.

Verbetering van de toegang tot en het gebruik en de kwaliteit van ICT; 3. Verbetering van het concurrentievermogen van het MKB.

Duurzame groei: 4. Steun voor de overgang naar een koolstofarme economie in alle bedrijfstakken; 5.

Bevordering van de aanpassing van de klimaatverandering, risicopreventie en risicobeheer; 6.

Bescherming van het milieu en bevordering van efficiënte omgang met hulpbronnen; 7. Bevordering van duurzaam vervoer en opheffing van knelpunten in centrale netwerkinfrastructuren.

Inclusieve groei: 8. Bevordering van werkgelegenheid en ondersteuning van arbeidsmobiliteit; 9.

Bevordering van sociale insluiting en bestrijding van armoede; 10. Investeren in onderwijs, vaardigheden en een leven lang leren; 11. Verbeteren van de institutionele capaciteit en een efficiënt openbaar bestuur.

Voor het bereiken van deze doelstellingen zijn zeven "flagship initiatives" aangeduid. Dit zijn vehikels die de bovenstaande doelen moeten verweven in bestaande beleidsgebieden en de daaraan verbonden budgetten. De zeven flagships zijn:

- Digitale agenda voor Europa
- Innovatie-unie: focus van Onderzoek & Ontwikkeling (O&O) verleggen naar grote maatschappelijke vraagstukken als klimaatverandering, gezondheid en vergrijzing.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

- Jeugd in beweging: betere uitrusting van de jeugd voor de arbeidsmarkt door onderwijs en studie in het buitenland.
- Energie-efficiënt Europa: De economische groei moet minder afhankelijk worden van fossiele brandstoffen.
- Een industrieel beleid voor het globaliseringstijdperk: Europese bedrijven moeten onbelemmerde toegang hebben tot goederen en diensten om concurrerend te kunnen zijn. Voor dit programma is nauwe samenwerking van werkgevers, vakbonden, universiteiten en andere organisaties nodig.
- Agenda voor nieuwe vaardigheden en banen: Europese burgers krijgen de mogelijkheid om nieuwe vaardigheden te leren en zich aan te passen aan een veranderende arbeidsmarkt. En de arbeidsmarkt wordt gemoderniseerd zodat de sociale zekerheid betaalbaar blijft en de werkgelegenheid groeit.
- Europees platform tegen armoede: De economische en sociale samenhang van de EU moet gewaarborgd blijven. Daarom streeft Europa ernaar zoveel mogelijk mensen deel te laten nemen aan de samenleving. Dit gebeurt door middel van scholing en werk.

Aan de Nederlandse regering heeft de Europese Commissie gemeld dat de nadruk van de Nederlandse programma's voor de Europese structuurfondsen, waar Nederland in de periode 2014 – 2020 dient te liggen op innovatie en duurzaamheid, c.q. het terugbrengen van de CO²-uitstoot.

De EC ziet een sterke rol weggelegd voor decentrale overheden in het verwezenlijken van de EU2020 agenda. Ongeveer driekwart van de EU-wetgeving wordt op decentraal niveau uitgevoerd. De Eurocommissaris van het regionale en stedelijk beleid, dhr. Hahn, ziet steden als 'living labs', laboratoria en trendsetters in het vinden van oplossingen voor economische, duurzame en sociale uitdagingen.

In een zogenaamd partnerschapscontract - een overeenkomst tussen de Europese Commissie, de lidstaat, de decentrale overheden en andere belanghebbenden - worden de regels over een goede uitwerking van de EU2020 doelstellingen vastgelegd. Ook decentrale overheden leveren input voor het "nationaal strategisch kader", het Nederlands position paper waarin aan de Europese Commissie wordt aangegeven hoe invulling wordt gegeven aan de flagships. Nijmegen levert haar bijdrage door deelname aan de G32 werkgroep Europa, die met de VNG en het IPO gezamenlijk optrekken naar het Rijk. Ook zijn de decentrale overheden betrokken bij het opstellen van de nieuwe operationele programma's EFRO en ESF.

De EU stelt middels de structuurfondsen financiële middelen ter beschikking om het beleid uit te voeren. Nederland komt in aanmerking voor drie structuurfondsen: ESF (Europees Sociaal Fonds), EFRO (Europees fonds voor regionale ontwikkeling) en INTERREG (Interregionale samenwerking). De fondsenperiode zal in 2014 voor een periode van 7 jaar starten.

In de nieuwe Europese beleidsperiode is synergie het codewoord, dat zowel de structuurfondsen als de vervlechting van de EU2020 strategie in nationaal beleid kenmerkt. Synergie tussen

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

kennisinstellingen, overheid, het bedrijfsleven en de burgers (quadruple helix), maar ook cross overs tussen de verschillende topsectoren en synergie tussen de Europese (structuur)fondsen. We dienen op een slimme wijze in te zetten op het verbinden van de kennis, ervaring en ambities die bij het MKB, de kennisinstellingen, organisaties en burgers in onze regio aanwezig zijn. Hier ligt een duidelijke rol voor de gemeente als procesbegeleider en makelaar.

Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) - programma Landsdeel Oost

Op basis van de Europese en nationale besluitvorming weten we dat minder geld voor EFRO (40% minder) beschikbaar zal zijn, dat de middelen niet meer besteed kunnen worden aan infrastructuur en fysieke bouwwerken, dat de nadruk zal liggen op stimulering van innovatie en valorisatie (slimme specialisatie), de steun aan het midden- en kleinbedrijf en op vermindering van de CO²-uitstoot (de post carbon strategy). Het programma laat mogelijkheden voor aansluiting bij andere (structuur)fondsen INTERREG, ESF, het onderzoeksprogramma Horizon2020 en samenwerking buiten de lands(deel)grenzen. In Nederland is per Landsdeel een operationeel programma opgesteld. Nijmegen valt onder Landsdeel Oost, bestaande uit de provincies Overijssel en Gelderland. De provincie Gelderland is verantwoordelijk voor het beheer van het programma.

Door een verlaging van het budget is onvoldoende financiële ruimte voor een stedelijke paragraaf, zoals in het EFRO 2007 – 2013 programma is opgenomen. Voor Landsdeel Oost is een budget van 100 miljoen euro beschikbaar voor de periode 2014 – 2020. De steden in Landsdeel Oost hebben ingezet op de opname van de rol van de steden in het bereiken van de doelstellingen in het brede programma. Ze baseren zich daarbij op het door de G32 ontwikkelde “Europa Bid” en het in april 2013 in het College besproken stedelijk bid van de steden van Landsdeel Oost. In de nieuwe periode neemt een vertegenwoordiging van de negen grote steden van Landsdeel Oost zitting in het comité van toezicht en de nieuw in te richten expert commissies. De steden zijn hierdoor betrokken bij besluitvorming over ingediende projecten en houden mede toezicht op de uitvoer van het programma. Nu het Europees Parlement recent de begroting heeft goedgekeurd is het de verwachting dat het programma per 1 juli 2014 geopend wordt.

INTERREG

De Europese Unie stelt meer geld ter beschikking voor INTERREG V. Nederland (het ministerie Economische Zaken) en Duitsland onderhandelden over de prioriteiten in de komende periode. De grensprovincies overleggen met het ministerie. Staatssecretaris Dijkzwaag zet in op maximale prioriteit voor innovatie, in Nederland gebaseerd op het topsectorenbeleid. Aan Duitse kant, o.a. door de deelstaat Nordrhein Westfalen, wordt gepleit voor handhaving van een breed scala aan prioriteiten zoals het huidige programma die kent. We weten inmiddels dat het INTERREG V programma de volgende focus kent voor het programmagebied, dat de gehele grensstreek tussen Nederland en Duitsland omvat: versterken van de grensoverschrijdende economische kracht (innovatie), grensoverschrijdende verbetering van het milieu en de natuurlijke leefomgeving (EMT) en het stimuleren van de samenwerking tussen burgers en instituties, zodat een meer samenhangende grensregio ontstaat, waarin grenzen geen barrière vormen. Nijmegen heeft nauwelijks invloed op deze onderhandelingen over de vorming van het nieuwe programma. Ook de Euregiobesturen kennen slechts een minimale vertegenwoordiging bij de besprekingen. In samenwerking met de provincie Gelderland, pleiten zij voor behoud van de mogelijkheid om sociaal-maatschappelijke projecten te ondersteunen.

Voorstel - 36/2014 Kadernota Onbegrensd en Onbevangen 2014-2020 Nijmegen . . .

Voor INTERREG V wordt in samenwerking met de lid organisaties (gemeenten, provincies, Kreisen en deelstaat) en stakeholders een strategische agenda ontwikkeld, die leidend zal zijn voor de uitvoering van het programma. Op de vorming van deze agenda hebben de steden in de Euregio wél invloed. Nijmegen zet in op een participatieve en bemiddelende rol van de Euregio en lid organisaties en het betrekken en verbinden van de triple helix partners bij de uitvoering van het programma.

Europees sociaal Fonds (ESF)

Het ministerie van SZW is leidend in de totstandkoming van het Operationeel Programma ESF. De uitvoering van het programma vindt op regionaal niveau plaats met een sterke rol voor arbeidsmarktregio's als de gemeente Nijmegen. De gemeente wordt daarmee verantwoordelijk voor het proces van de ESF-aanvraag, ook voor regiogemeenten en de scholen in het speciaal onderwijs en andere partijen.

Het nieuwe programma richt zich op de volgende twee thema's: actieve inclusie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en het bevorderen van duurzame arbeidsinzet van werkenden.

Verder reserveert het Rijk budget voor uitvoeringskosten, transnationale samenwerking, sociale innovatie, het waarborgen van gelijke kansen en het tegengaan van discriminatie. Voor deze laatste genoemde thema's is 10% van het budget beschikbaar.